

MAAKI

Maakiva Iesusiva nruorara tura

Ioniva nramari ni varu vaitiva nraase qora tiva nu quara

(Matiu 3:1-12; Ruku 3:1-18; Ioni 1:19-28)

¹ Iesusiva Kotira mwaaquvano varura. Mwira qua suqe qua mwira osara vahireraro mwataa-mama vahiro.

² Haaru mwo enta Asaiaava Kotira qua qovarama sero qara ntuva tero tiqaro,

Taqaane, ni qua nraase qora tiva niani vaitira ne titaariro mwiva i vuni viqaro i aara tequama mwataanarove. (Mal 3:1)

³ Mwi vaitiva qumina mwataqaa variqaro aasara ntero tiqaro,

Nroravano vuani aarara tequama mwateta mwira aara avuqavuma mwataivaro mwiva mwi aararaqama so vuarive tianarove, tura. (Ais 40:3)

⁴ Kotiva mwira saahaqa huvaro Asaiaava hoqare varu entara mwi quara qara ntuva tovaro airi ihi vi vuvaro mwo enta Ioniva qumina mwataqaa qovarama vura. Qumina mwataqaa qovarama viro Ioniva nraase qora nramari niqaro mwisa tiva niro tiqaro, Néta qora saiqa vare varira qaqira seta nramari varaivaro Kotiva né qora saiqa vare vari quara nruka nataarive, tiro.

⁵ Ioniva mwitaa ti varuvata Iutiataitave, Ierusaremitaitave, esaa mwi mwatanaasa itai

itai mwiva qua tunani vita uto variqata mwisa niari qora saiqa vare varura tiva qovarama sovaro Ioniva nramari mwisa nura.

⁶ Ionira tuavaaqa vahireraro mwo quara kameri saahi vara sero ututo tuavaaqava vahuvaro mwiva mwiraqai ututero reti tavaarana rupatero varura. Ioniva sia sara vara tu sero nraraitiro, mwiva kaikori nrero voravano kuruto nramarira nreqaro mwi sararaqai nre varura.

⁷ Ioniva nraase qora tiva niro tiqaro, Ni naatiara nriari vaitiva kepusavano ni naatara sero nrora vaitivanoma varianarove. Mwiva nrora vaitivano varisana ne gumina vaiti variqanara tina, sia né so kakataama vina nai suqu nraamwuma tai saantara avantu mwataanirave.

⁸ Ne qaqi nramari ini ni varuqo. Mwiva Kotira mwaraqura ini nianarove, tiro. Ioniva mwitaa turama.

*Ioniva Iesusira nramari mwura
(Matiu 3:13-17; Ruku 3:21-22)*

⁹ Mwi entara Iesusiva Nasareti mwatusa Kariritairo nri ntero Ioniva varunani utontero vuvaro Ioniva Sotaani nramariqi variqaro Iesusira nramari mwura.

¹⁰ Nramari mwira mwuvaro Iesusiva nramariqitairo qaqinani mwaari ntero taqovaro naavuvano qatua vuvaro mwiqitairo Kotira mwaraquravano kuri mwuku voti huva uto ntero Iesusiraqaa varura.

¹¹ Uto ntero Iesusiraqaa varuvaro quavano naavutairo mwitaama tiro: E ni maaquvano variararo ni mwutusavano iara mwoqavata vahiso.

Ne iara qamwateqanama varuqo, tiro.

*Saataaniva Iesusira mwataara hura
(Matiu 4:1-11; Ruku 4:1-13)*

¹² Quavano naavutairo mwitaa tuvaro qamwan-rama sero Kotira mwaraquravano Iesusira vita varero qumina mwataqaa sia waitivata varu mwatarqaa uro sovaro varura.

¹³ Mwini uro sovaro Iesusiva 40 entara variqiro vuvaro Saataaniva Iesusirara qora saiqa varaarive tiro, mwira mwataara hiqaro taqovaro Iesusiva sia mwira qua riaraitiro, sia qora saiqa utura. Iesusiva mwitaamaqiro viqaro qaasau vahikurivano nrue varunani varuvata naavuniaa waitinravu uto mwiraqaa sugema seta ntaqaihi varura.

*Iesusiva Karirini uro nai saiqa hoqarama tora
(Matiu 4:12-17; Ruku 4:14-15)*

¹⁴ Mwi entara mwo husa Ionira ntavaaqavu seta viteta karavuqi uro sovaro Iesusiva Karirini uro variqaro Kotira mwasaasa suqe mwasaasa nraase qora tiva niro tiqaro,

¹⁵ Mwi entava nri ntaiso. Kotiva iniqaa ntaqaihiari entava qaumaqa iso. Né qora saiqa uti varira qaqira seta ne suqe mwasaasa tiva nianira né mwi quarara quqaave tiva seta riemwaqi vuate, tura.

*Iesusiva Saimonisa Enturusa naarora
(Matiu 4:18-20)*

¹⁶ Iesusiva mwitaa tiva sero vuva Kariri nruka tosa sataa viqaro taqovaro Saimoniva nai qata Enturusantiri variqaro vahe ne varura. Mwi-tanasa tavusa saiqa vare varutanasa vahe nte varuvaro

17 Iesusiva mwitanasara tiqaro, Nétana ni naatiara nriate. Nétana vahe ntava seqata tavusa varaantema seta ni naatiara nriqata nraase qora vitevarave, tiro.

18 Iesusiva mwitaa tuvata mwitanasa mate mwiqara niari vahe mwini seta Iesusira vatavare vurama.

*Iesusiva Semisisa Ionisa nraarora
(Matiu 4:21-22)*

19 Mwitanasa mwira vatama seta vuvaro Iesusiva pataqa viqaro taqovata Sepetira mwaaqutana Semisivavata, mwira qata Ionivavata, votuqi variqata vahe ntuke hi vura haqire varura.

20 Mwitanasa vahe haqire varuvaro qamwan-rama sero Iesusiva mwitanasa nraarovata mwitanasa rieta niari qora Sepetiravata, mwira saiqa varo vaitisavata, votuqi seta Iesusira vatama seta vurama.

*Iesusiva vaana titovaro nritarero vura
(Ruku 4:31-37)*

21 Mwitanasa Iesusira vatama seta vuvaro Iesusiva vuva Kapeniaani uro variqaro mwaara tu entaraqaa mwaara nraavuqi vera ntero variqaro mwiqi varusa mwasaasa tiva niro.

22 Iesusiva nraase qora tiva ni varuvata mwisa mwira qua rieta tiqata, Qike, mwiva nara quave tiri tiva timwiso? Mwiva sia mwaara osara ti varia vaitinravusa tiantema sero ti variso. Mwiva nrora vaitivano tiantema sero ti variso, tura.

23 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwaara nraavu mwiqi varuvaro vaanavano mwira vutaqi varu vaitiva nraavuqi vera ntero qua aasara ntero tiqaro,

²⁴ Iesusio, e Nasaretiniaavave. E tiri nataa hir-
erarave nriaro? E tiri ntuqutu taiqa sarererave
nriaro? Ne i osara ntapihi sauva e nriaro. Kotiva i
titaisara e Kotira saiqaqai vare variarava variaro,
tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva vaana mwira irora
hiro tiqaro, Tirema variane. Mwi vaitiraqitaira
nritarera vuane, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa tuvaro vaana mwiva
mwoqama sero mwi vaitira tu varero qasaa
qasaama sero qua aasara ntava mwatero
qaqinani nritarero viro.

²⁷ Vaanavano nritarero vuvata mwiqi uairama
vita varusa sauqu ntukikiraqata seqata nai tiva
mwi nai tiva mwi hita tiqata, Nara inraisavanove
qovarama viso? Mwaa quara qaraaha quave.
Mwi vaitiva kepusa qua tisatama vaanavanovata
mwira qua riaavo, tura.

²⁸ Mwisa mwitaa tivaqi vita nrita huvata esaa
Karirini varusavata mwi quara riora.

*Iesusiva Saimonira nriraatarara saahaqama
sovaro qaqi tivura*

(Matu 8:14-15; Ruku 4:38-39)

²⁹ Iesusiva mwaara nraavuqitairo veva ntero
Semisisa Ionisa vita varero vuva uro Saimonisa
Enturusa nraavuqi vera ntero varura.

³⁰ Saimonira nriraatarara mwavanta tutoqa hu-
varo taintaqaa vaite varuvata mwisa mwirara
Iesusira tiva mwita.

³¹ Tiva mwuvaro Iesusiva mwira uro taqero
mwira sauquqa tu varero mwira mwaaviarama
sero. Mwitaama sovaro mwira mwavantavano
suqema viro naitarama vahuvaro mwi nraaseva
tiviro sara uta nireraro tequa hura.

Iesusiva nriqa vusa saahaqama sovata qaqi varura

(Matiu 8:16-17; Ruku 4:40-41)

³² Iesusiva mwi mwatusaraqi varuvaro huari-vano visovaro entama vuvata nraase qora nriqa vusavata, vaanavano vutaqi varusavata, vita vareta Iesusiva varunani uro sora.

³³ Mwitaa huvata esaa mwi mwatusaraqinaasavata Iesusiva varu nraavura geti mwira nrima varita huvai sora.

³⁴ Huvai seta varuvaro Iesusiva nraase qora airinti mwo qara mwo qarama sero nriqa vusa suqema natovaro mwisa nriqa vuva taiqa vuvata so varura. So varuvaro vaanavanovata airi vaiqiqi varusa titamwa sovata nritareta vura. Nritareqata vi varuvaro Iesusiva vaana mwisara qao tiro tiqaro, Siavata qua tiate, tiro. Vaanavano Iesusira ntapihi sovarora tiro, Iesusiva mwitaa tura.

Iesusiva Karirini nrueqaro qua mwasaasa tiva nura

(Ruku 4:42-44)

³⁵ Mwira qararaara sia qaata huvaro Iesusiva tiviro veva ntero uro sia vaitivanovata varunani Kotiravata qua tireraro vura.

³⁶ Mwini vuvaro Saimoniva nai henasavatama sero mwira huua hirero viro.

³⁷ Vusa uro Iesusira huaama seta mwiravusa mwirara tiqata, Quqaara e mwaini variarata esaa mwaa mwatusaraqinaasa iara huua hi variavo, tita.

³⁸ Mwiravusa mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Varaivagenravu mwo mwatusa mwo mwatusavata nrueqata qua mwasaasa nraase qora

tiva niare. Ne mwasaasa mwisa tiva nirera nruvave, tiro.

³⁹ Mwitaa tiva sero mwiravusavata vita varero Karirini nrue variqaro mwaara nraavu mwoqi mwoqi vera ntero variqaro mwasaasa nraase qora tiva niqiro viqaro vaiti vutaqitairo vaanavata titamwa sovata nritare vurama.

*Uhumakara utu vaitira saahaqama sora
(Matiu 8:1-4; Ruku 5:12-16)*

⁴⁰ Iesusiva mwasaasa tiva niqiro vi varuvaro vaiti mwovano uhumakara utu vaitiva Iesusiva varunani nrintero tori sauru raviro Iesusirara po se tiqaro, E ni saahaqa hiataa hirera, e soma ni uhumakara nruka matenarave, tiro.

⁴¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwi vaitirara po se tiva mwatero, nai sauqu miavi mwira mwavantaqaa vatero tiqaro, Ne mwitaa hiataa isana i mwitaama mwatarerave. I mwavantara sugema vuarive tuqo, tuvaro

⁴² mwira uhumakara qamwanrama tavanta vuvaro mwiva so varura.

⁴³ Mwiva so varuvaro Iesusiva mwi vaitirara kepusaqama sero tiqaro,

⁴⁴ Sia mwosavata tiva niraitira, viraro Kotira saiqa vara mwate vari vaitiva i mwavanta taqaarive. Mwiraqaataira e Mosesiva mwaara qua tiva tora riegarama Kotira mwo inraisa mwirata nraase qoravano iara tiqata, Quqaama mwira mwavanta sugema viso tiate, tiro.

⁴⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaitiva sia Iesusiva tunte hiraitiro, mwi quara viti tiva ni viri tiva ni huvata esaa vaiti riovaro mwira saara Iesusiva mwo mwatusa mwo mwatusa qoqaa vuariva sia

vahuvaro mwiva qaqira sero sia mwatusani vira-
raitiro, qumina sata variqiro vuvata nraase qora
itai itaita mwira taqarerata nrurama.

2

*Iesusiva hini mwavanta qutu vu vaitira suqema
mwatora*

(Matiu 9:1-8; Ruku 5:17-26)

¹ Iesusiva Karirini nruantero nrma ntantero
Kapeniaani uro varuvata mwi mwatanaasa Iesu-
siva nrma variso tu quara rieta

² mwisa airivano uro Iesusiva varu nraavuraqi
uairama vita nraavu mwiavata kuraama seta qe-
tianavata huvaiqu sovaro mwovano mwiqi vera
ntaariva sia soqa hura. Mwitaa huvaro Iesusiva
nraavu mwiqi variqaro mwasaasa tiva ni varura.

³ Iesusiva tiva ni varuvata vaiti mwonravuvano
niari hena vaiti mwo mwira mwavanta hini qutu
vura taintama vare nrura. Erahiamuaantema
vaitinravu mwira taintama vareta nrura.

⁴ Mwiravusa nri nteta Iesusira nraaqani vua-
narave tita, taqovata nraase qora airivano varu-
vata mwiravusa nraavu vutaqi vera nteva sia
soqa hura. Sia soqa huvata mwiravusa qaqira
seta nraavu qiata tahiporaqaa mwaari nteta mwi
vaitira vara mwaari vateta, Iesusiva nraavu vu-
taqi varuvata mwiravusa Iesusiva varura mwira
miavi ntukuraa seta. So ntukuraa seta nriqa vu
vaitira taintaqaa vatora qasomase saqi vuvaro
mwi taintava nraase qora vutaqaa uto vahura.

⁵ Vahuvaro Iesusiva riovata mwi vaitinravusa
niariaqai tiqata, Quqaama mwaa vaitira Iesusiva
so suqema saanarove, tu vaitinravusa varuvaro
Iesusiva hini mwavanta qutu vu vaitirara tiqaro,

Ni maaquo, e Kotira qua raaquta saanara ne mwi quara nrukama mwataugo, tiro.

⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwaara osara ti varu vaitinravusa mwiqi varusa riemwaqi vita tiqata,

⁷ Qaqao, mwi vaitiva naraqamave mwitaa tiso? Mwiva mwitaa tiqaroma Kotira uaqama mwate variso. Siana gumina vaitivano variqaro nai hena vaitiara, E Kotira qua raaquta saanara nruka mwataugo, tianarove. Kotiva mwivaqai so mwitaa tianarove, tita.

⁸ Mwisa mwitaama nraato riovaro Iesusivavata mwisa vu nraato tura ntapihi sero tiqaro, Né nataamaqive mwitaama riaavo?

⁹ Ne mwaa vaitira hini mwavanta qutu virara tiqanama, E Kotira qua nteqa saanara ne nrukama mwataugo, tuqatama né niara tiqata, Qaqao, i quavano unra quave. Sia quqaa qo-vara hianarove, tiarave. So mwaini riaate. Ne mwi vaitirara tiqana, Tivira ena tainta tu varera vuane, tiariro sove ni quara mwiva mwitaa hianarove? Né tiva mivaqena riaase, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwitaama sero mwisa saparama natero mwiva mwisara qaiqaa tiqaro, Ne mwatani mwatatai nraaqiarava varuqaro ni nroraqama saisanara tina, ne soma mwatani variqana vaitivano Kotira qua nteqa saani quara nruka saanirave. Né ni quara quqaa quave tiate tina, ne mwate mwaa vaitirara mwitaa tirerave, tiro.

Mwitaa tiva sero Iesusiva hini mwavanta qutu vu vaitirara tiqaro,

¹¹ Tivira ena tainta tu varera ena mwaatani vuanema tuqo, tiro.

¹² Mwitaa tuvata esaa nraase qora mwira taqe varuvaro mwi vaitiva tiviro miavi nai tainta tu varero vuvata mwisa nrharama vita sauqu ntukikiraaqate varita Kotira nrtutu tuaahereta tiqata, Mwaa saiqara mwo qara hi saiqara sia taqauna saiqarave, tura.

Iesusiva Rivaira nraarora
(*Matiu 9:9-13; Ruku 5:27-32*)

(Mwi entara taakisi vare varu vaitisa mwonravuvano taakisi vareqata hini munima niari tuteta hini munimaqai niari nrora vaiti nura. Mwitaa huvata qumina nraase qoravano taakisi varo vaitisa esaa mwisara muara vaitiqaima variavo tura.)

¹³ Iesusiva Kapeniaani vari sero mwiraqaatairo nrima ntantero Kariri nramari tosasataa vuvata nraase qora airivano mwiva varunani uairama vita varuvaro Iesusiva qua mwasaasa mwisa tiva niro.

¹⁴ Mwiraqaatairo mwiva vuva uro variqaro taqovaro Rivaiva, Arapiaasira mwaaquvano, opisi nraavuqi taakisi vare varuvaro Iesusiva mwirara tiqaro, Ni naatiara nrwane, tiro. Mwitaa tuvato Rivaiva tiviro Iesusira vataqiro vurama.

¹⁵ Iesusiva Rivaira nraavuqi uro variqaro nai nraaqiaranravuvata sara nre varuvata airi vaiti taakisi vare varusavata, vaiti mwonravu mwisara uqaahi saiqara uti variasave tusa mwisavata, nraavu mwiqi variqata sara nre varura.

¹⁶ Iesusiva vaiti mwiravusa sapata sara nre varuvata Parisi vaiti mwaara osara ti varusa taqovaro Iesusiva taakisi vare varusavata, uqaahi saiqara uti variasave tusa mwisavata, sara nre varuvata mwisa Iesusira

nraaqiaranravu sapara hita tiqata, Naraqamave Iesusiva uaqaa hia vaitisa sapata sara nre variso? tita.

¹⁷ Parisi vaitinravuvano mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa qua riero tiqaro, Qaqi vari vaitiva sia totaava hinani vi varirave. Nriqa vi vaitivaqai totaava hinani vi varirave. Ta vaitisave tiqata, Te avuqavuma seta nrue varurasave tiasa, ne sia mwisa nraararerana tuvuvave. Ne uaqaa hia nraase qorasa nraararerana tuvuvave, tiro.

*Sara auramaterara tura
(Matiu 9:14-17; Ruku 5:33-39)*

¹⁸ Mwi entara Ionira nraaqiaranravuvanovata, Parisi vaitinravuvanovata, sara auramate varuvata vaiti mwonravuvano Iesusira sapara hita tiqata, Ionira nraaqiaranravuvanovata, Parisi vaitinravuvanovata, sara auramate variavo. So naraqamave i nraaqiaranravuvano sia sara aurama taraitita, qaqi sara nre variavo? tita.

¹⁹ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nraase vararera tiari vaitiva nai vataasavata qaqi varirera, sove mwovano mwira vataasara sara aurama taate tianaro? Qaqao, siama so mwovano mwitaa tianarove. Nraase vararera tiari vaitiva qaqi varirata mwira vataasa sia sara aurama taraitita, qaqima sara nrevarave.

²⁰ Mwo enta nri ntairata mwisaqitai nraase vararera tiani vaitira tu vareta qaqinani vara savata mwi entaraqaataita mwira vataasa ti atura ntiqata sara aurama tevarave, tiro.

²¹ Mwitaa tiva sero Iesusiva mwo quaqaa ntuva sero tiva niro tiqaro, Mwovano tuavaaqa nrihi nrahitu vuanira haqirareraro siama mpuruqa

qaraaha toqa sero mwiraqaa ntaaqautero haqiraanarove. Mpuruqa qaraaha mwira toqa saariro qaara vahiraro tuavaaqa nrihi mwivavata nroraqama sero nrahituanso tiro, sia mwitaa hirave.

²² Qaiqaa tirerave. Uaini qaraaha tati sero sia mwovano memeraa pahiqo ututaira haaruaa taqu vara sero qaraaha uaini mwira mwiqi raurirave. Memeraa pahi mwiva nraahaqama viraqa mwiva mwitaa hiraro uainivano kepusa uaini utu viqaro memeraa pahi nrahitu saanarove. Mwitaa hiraro uainivanovata memeraa pahivanovata uaqama vuanarove. Memeraa pahiqotai ututaa taqura qaraaha taqu vara seta mwiqiqai qaraaha uaini rauruarave, tiro.

(Iesusiva mwi quaraqaa ntuva sero tu quara osaravano mwataamama vahiho. Mwira votima seta siama nraarunia osaravata qaraaha osaravata kuaaqi uairama seta tutaate, tura).

*Mwaara tu entarara tura
(Matiu 12:1-8; Ruku 6:1-5)*

²³ Mwo enta mwaara tu entaraqaa Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata nraaso vutaqi qakuma votihura uiti vara tutoraqi vi varuvata mwira nraaqiaranravuvano viqatama uiti tava nteqa seqa nravaqita vi varuvata

²⁴ Parisi vaitivano mwisa taqeta Iesusirara tiqatama, Mwataqi mwisa taqaane. Mwaaraqaa qao tiva tai inraisarama mwisa vareta hiavo, tita.

²⁵ Parisi vaitinravuvano mwitaa tuvaro Iesusiva niari tiva niro tiqaro, Haaru ini haivaqava Devitivavata, mwiavata nrusa mwisavata, sara nraataa huvata varuvaro Devitiva kuaa qara

hura mwira né sia vukuqi saara ntuva seta riaarave?

²⁶ Apaiataava Kotira saiqa vara mwate varuva vuniaa waitivano varu entaraqaa Devitiva Kotira nraavuqi vera ntero mpereti Kotirani vatora vara sero nrero nteqa sero nai mwira vatama seta nrusavata hini nuvata nrorage. Kotira saiqa vara mwate varu waitisaqai mwi sarara nraataara vahuvano qumina waitivano mwi sarara nrero mwi quara nteqa sorave, tiro.

²⁷ Iesusiva mwitaa tiva sero tiqaro, Kotiva vaitiara rieqaro mwaara enta vahianarove turave. Kotiva sia mwaara entara rieqaro vaiti utu tairave.

²⁸ Ni mwatani mwatatai nraaqiarara nroraqama saisana variqana ne mwaara entaqaa ntaqaihiqanama nena sasa hiani saiqara soma varaanirave, tiro. Iesusiva turama.

3

Mwaara tu entaraqaa Iesusiva vaiti sauqu suqema sora

(Matu 12:9-14; Ruku 6:6-11)

¹ Mwo enta Iesusiva mwaara nraamwuqi vera ntero taqovaro vaiti mwovano sauqu hini kukokaqama vuva varuvata

² mwiqi varusa mwonravuvano tiqata, Sai variqata taqaararo Iesusiva vaiti sauqu kukoka mwira mate mwaara tuna entaraqaa suqema sairera, mwira saara mwiraqaa qua vataare, tita.

³ Mwisu mwitaa tiva seta Iesusira taqe varuvaro Iesusiva sauqu hini kukokaqama vu vaitirara tiqaro, E nrira vaiti variara vutaqaa tivira variane, tuvaro mwiva tiviro varuvaro

⁴ Iesusiva mwisa sapara hiro tiqaro, Tiren-ravu teta mwaara qua rieqatama mwaara tiana entaraqaa nataa hiani saiqarave so varaanarave? Te mwi entaraqaa vaiti mwo saahaqamave mwataanarave? Mwira uaqamave mwataanarave? Mwaara tiana entaraqaa te vaiti mwo saahaqa hiararo mwiva qative varianarove? Te qaqira seta mwi vaitira ruve saanarave? tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata mwisa sia quavata tisa tirema varuvaro

⁵ Iesusiva taqovata mwisa sia mwi vaitirara po se tiraitita, kepusa viri rate varuvaro mwira saara Iesusira mwutusavano uaqqa huvaro mwira raraqa tovaro mwi vaitirara tiqaro, Ena sauqu ntatutaane, tuvaro mwiva nai sauqu ntatuta sovaro suqema vura.

⁶ Mwira sauquvano suqema vuvata Parisi vaiti mwiravusa mwaara nraavuqitai veva nteta uro Herotira vataqita nruosa sapata uairama vita variqata Iesusira nataama setave ru saanarave tiva seta nai tiva mwi nai tiva mwi hi varura.

Nraase qoravano itai itaita uro Iesusira taqora

⁷ Iesusiva nai nraaqiaranravu vita varero nruka tosasata uro varuvata nraase qora airivano Kaririniaasave, Iutianiaasave,

⁸ Ierusalemiqinaasave, Itumianiaasave, Taiaaqinaasave, Saitoniqinaasave, Sotaani nramari vutura qarahi hini varusave, mwisa Iesusiva mwo

saiqa mwo saiqa vare varurara rieta, mwisa Iesusiva varura nramari tosani uairama vita varura.

⁹ Nraase qora airivano uairama vita varuvarora tiro, Iesusiva nai nraaqiaranravuara tiqaro, Nraase qoravano ni ntaqutivorave. Votu terama seta vataivaqena mwiqi mwaarintena variase, tiro.

¹⁰ Iesusiva nraase qora airi suqema sovatara tita, nriqa vusa mwira tu vararerata uti variqata nai ntaquti nai ntaquti hi varura.

¹¹ Mwisa mwitaa hi varuvata nraase qora mwonravu vaanavano mwisa vutaqi varusa, mwisa Iesusira taqeta mwira vuni uto ntita variqata aasara nteta tiqata, E Kotira mwaaguvanove, tita. Vaanavano mwisa vutaqi varu vaitisa mwitaa tuvaro

¹² Iesusiva mwisara kepusaqama sero tiqaro, Sia ni osarara tiate. Tirema variate, turama.

*Iesusiva vaiti 12 nraavu vita vatora
(Matu 10:1-4; Ruku 6:12-16)*

¹³ Iesusiva mwini vari sero uro taaqi mworuqaa variqaro nai mwutusa vahu vaitisaqai nraanrovata mwisa uro varuvaro

¹⁴ Iesusiva vaiti 12 nraavu saara ntuva sero mwisara ne mwisa vitaarita ni qua vareta tiva niqi vuate tiva sero, mwisa nroraqama sero mwisara tiqaro, Nénravu ni airiqama mateta ni qua tiva niate tinama, ne ini vita vatauqo.

¹⁵ Nénravu vaana titaivaro nritarero vuarive tina, ne ini kepusa nirerave, tiro.

¹⁶ Iesusiva mwaa vaitinravusa vitora:
Saimonira — Iesusiva mwira mwo nrutu nta-
vatero Pitaavave tiro.

17 Semisisa Ionisa — Mwitanasa Sepetira mwaaqutana varura. Iesusiva mwitanasa mwo nrutu Poanesisi-satanave tura. (Poanesisi mwaa quaraqitai tinerata, Naaruva Nruqua Ti Varirave, tita.)

18 Enturura

Piripira

Pataromiura

Matiura

Tomaasira

Semisira — mwiva Arapiaasira mwaaqu

Tatiaasira

Saimonira — -mwira nrutu mwo Serotira

19 Iutaasira — mwi vaitiva Iesusira ntavaaqavu saate tiro, mwira qovarama so vaitiva.

Iesusiva 12 vaiti mwi vaitinravusa vitora.

Mwo husa Iesusirara ueraqama vi vaitivama variso tura

(Matiu 12:24-32; Ruku 11:14-23)

20 Iesusiva nai nraaqiaranravu vita varero nraavuniara niari mwaatani vuvata qaiqaa nraase qora airivano mwira taqarerata uairama vita varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata sara nraariva sia soqa huvaro varuvata

21 Iesusira vataasa mwi quara rieta Iesusirara tiqata, Qike, mwiva ueraqamama viso. Sai uro mwira vitaare, tiva seta vurama.

22 Mwaara osara ti varu vaitisa mwonravuvano Ierusalemaita utonte mwitaama tita, Vaana vuniaava Belsepurivama Iesusira vutaqi variso. Belsepuriva mwira vutaqi variqaro mwira saahaqa hi varisaroma Iesusiva vaitiqitairo vaana tite variso, tita.

²³ Mwisu mwitaa tuvaro Iesusiva mwisu nraanrovata vaini nruvaro mwo quaqaa ntuva sero mwisara tiqaro, Saataaniva nataama serove nai henara titairaro nritaraanarove.

²⁴ Kuua mwatanaavano ntuaqamavi variqata niaritana nai ntaqi nai ntaqi hisa sia so varivarave.

²⁵ Kuua nraavunaavano ntuaqamavi variqata niaritana nai ntaqi nai ntaqi hisa, mwisavata sia so varivarave.

²⁶ Saataaniva ntaqaihi vari vaanasa ntuaqama vita nai ntaqi nai ntaqihi varivaro Saataaniva sia mwisaaqaa ntaqaihiqiro viraro mwisu kepusavano taiqaanarove.

²⁷ Muara varaiva sia kepusa vaiti mwo nraavuqi qumina vera ntero mwo inraisa varairave. Muara varaiva vuni kepusa vaiti mwira nraante rupa sero vatero mwiraqaatairo vera ntero mwo inraisa mwiani muara varairave.

²⁸ Ne quqaa qua tianira riaate. Nraase qoravano uaqaa hiani saiqara mwo qara mwo qara hiani saiqara uti vari quarave, uaqaa hi quara mwasara ti vari quarave, Kotiva soma esaa mwi quara mwi quara nraase qora qaqi nruka sero tauru nataanarove.

²⁹ Vaitivano Kotira mwaraqurara uaqaa hi quara ti vari quara Kotiva mwaa entaravata nraatiaravata mwi quara sia nruka sero tauru nataanarove, tiro.

³⁰ Iesusirara vaanavano mwira vutaqi variso tuvarora tiro, mwiva mwitaa tura.

*Iesusira vataasa mwira taqarerata nrura
(Matiu 12:46-50; Ruku 8:19-21)*

³¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwira nrovavata, mwira qatanravuvata, nri nteta mwaata qetiqaqa tivi varita tiqata, Iesusira tivaro tuvuarive, tuvata
³² nraase qora airivano Iesusira tataaqa mwatasaa vita varusa Iesusira tiva mwita tiqata, Inrovavata, i qatanravuvata, mwaataqa variqata iara tuvane tiavo, tita.

³³ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa sapara hiro, Tavave ni ntova variso? Tasave ni qata vasaa variavo? tiro.

³⁴ Mwitaa tiva sero mwira tataaqa vara ututu mwatasaa vita varusa taqero tiqaro, Mwaasama ni ntosa ni qata vasaa variavo.

³⁵ Ni qova naavuni varira mwira qua rieqata nrue variasa, mwisama ni qata vasaa variavata, ni nura nasaa variavata, ni ntosavara varita hiavo, tura.

4

Uiti humwu iso quaraqaa ntuva sero tura (Matiu 13:1-9; Ruku 8:4-8)

¹ Iesusiva nruka tosani uro variqaro nraase qora qua mwasaasa tiva niase tuvata nraase qora airivano uairama vita mwira ututuma sovarora tiro, Iesusiva qaqira sero votu mwoqi mwaari ntero mwiqi mwatasaa viro nramariqaa varuvata nraase qoravano nramari tosa sata varura.

² Mwisa mwataqaa nramari tosa sata varuvaro Iesusiva mwo qua mwo quaqaa ntuva seqaro tiva nura.

³ Iesusiva tiqaro, Ne tianira riaate. Vaiti mwovano sara vara tireraro humwu itatamaqiro vurave.

4 Mwiva sara humwu itatamaqiro vuvaro mwohuva aara tosani uto ntuvano kurivano nrima nrava sorave.

5 Mwitaa huvaro humwu mwonravuvano ori mwataqaa uto ntuvano mwatavano sia vevatoqama vahuraqaara tiro, qamwanrama qupiqa vuvaro

6 mwira tuqavano sia mwataqi vevato vu-raqaara tiro, huarivano nri ntero itovaro aaharama vurave.

7 Mwitaa huvaro humwu mwonravuvano uakusa qupiqoraqi uto ntiro uakusa vatama sero qupiqa vuvaro uakusavano ntuvacu sovaro sia tava riorave.

8 Mwitaa huvaro humwu mwonravuvano suqe hu mwataraqaa uto ntiro suqema sero qupiqeqaro suqe tava riorave. Mwo huva airi tava riemwa tovaro mwo huva uro mwoqavata riemwa tovaro mwo huva uro mwiravata nraatarero mwoqavata riemwa torave, tiro.

9 Iesusiva mwi quaraqaa ntuva sero tiva ni taiqa sero tiqaro, Ini nraato vahirera, mwi quara osara ntapihi seta riaate, tiro.

Iesusiva sia vutu sero tiraitiro, mwo quaqaa ntuva seqaro nraase qora tiva nu osarara tura

(Matiu 13:10-17; Ruku 8:9-10)

10 Iesusiva qua tiva ni taiqa sovata nraase qoravano niari mwaatani vita nrita huvaro Iesusiva nariaraa varuvata mwira nraaqiara 12 nravuvanovata, mwo husavata, mwiva varunani nri nteta Iesusiva mwi quaraqaa ntuva sero tu osarara sia ntapihiraitita, Iesusira sapara huvaro

11 Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Kotiva nraase qaraqaa ntaqaihiani quara uqetatai quara, mwi

quara Kotiva iniara qaqi sairata mwi quara osara riate tirave. Mwitaa tiva sero mwo nraase qora qaquinani variasa mwi quara osara sia ntapihi sera tiva niane tisanara tina, ne mwi quaraqaa ntuva seqana mwisa tiva nirerave.

¹² Ne mwo quaqaa ntuva sena tiarita nraase qoravano taqeqatavata siama ntapihi seta taqevavarave.

Mwisa ni qua rietavata siama ntapihi seta rievavarave.

Mwisa ni qua riegata niari uaqaaahi saiqara qaqira saivarovauma Kotiva mwisa uaqaaahi saiqara vare quara nruka nataanarove, tiro. (Ais 6:9-10)

Uti uru itatamaqiro vura mwira osara ntapihi sero Iesusiva nai nraaqiaranravu tiva nura (Matiu 13:18-23; Ruku 8:11-15)

¹³ Iesusiva mwitaa tiva sero mwinravusara tiqaro, Né mwo? Ne mwi quaraqaa ntuva sena tu osarara hiave né ntapihi riaavo? Né sia mwi quara osara ntapihise riaivera, ne nraakiara mwo quaqaaavata ntuva sena tiani quara, né nataama setave so mwiavata ntapihi seta rievavarave?

¹⁴ Ne vaasa mwi quaraqaa ntuva sena tu osarara tirerave.

Vaitivano humwu itatama tora mwi quara osara vahireraro Kotira quama vaiso.

¹⁵ Humwu aaraqaa utontu quara mwira osara vahireraro nraase qora mwonravuvano mwi humwura votima seta variarave. Mwi nraase qorasa Kotira qua riaavaro Saataaniva nri ntero mwisa vu nraato mwutusaqitairo mwi quara ntavihi sero varairave.

16 Mwohia nraase qorasa ori mwataqaa uto nti humwura votima seta variarave. Mwiravusa Kotira mwasaasa rieta mwi quarara qamwata seta variavaro

17 quavano sia mwisa mwutusaqi visata mwi nraase qorasa sia mwi quara mwo enta mwo enta riaraitita variavata mwi quara saara mwo hiasa mwisa uaqama natarerata uti variavata mwisa tiri rivorave tiqata Kotira qua qamwan-rama qaqira seta varia nraase qorasa variarave.

18 Mwohia nraase qorasa uakusa qupiqairaqi itatamato humwura votima seta variarave. Mwi nraase qorasa Kotira qua rieta

19 mwiraqaataita mwisa mwataniaa inraisara nroraqama seta riemwaqi viqata munimarave, mwo inraisarave, qamwata seqata mwo inraisa mwo inraisa vararerata riemwaqi vita Kotira qua qaqira saavaro Kotira quavano sia mwi nraase qorasaqi vaisata variarave.

20 Mwisu mwitaa hiavata mwohia nraase qorasa suqe mwataqaa itatamato humwura votimase variarave. Mwi nraase qorasa Kotira qua rieta mwi quarara quqaave tiva seta, mwi quara riemwaqi vita suqe saiqa Kotirani varaqita vuarave. Mwohia nraase qorasa mwi quara rieqata suqe saiqa Kotirani varaqi vi variavata, qaiqaa mwohia nraase qorasa mwisa nraatara seta uro mwoqavata suqe saiqa Kotirani varaqi vi variavata, qaiqaa mwohia nraase qorasa mwisa saiqavata nraatara seta uro nai mwoqavata suqe saiqa Kotirani varaqita vi variarave, tiro. Iesusa turama.

*Iesusiva ovara mwo quaqaa ntuva sero tura
(Ruku 8:16-18)*

²¹ Iesusiva mwitaa tiva sero mwo quaqaa ntuva sero tiqaro, Ova qupi sero taini uro vatairave? Kina vara sero ntuvaqu tairave iso? Tainta mwevaqi veta vatairave iso? Qaqao, sia mwitaa hiraitiro, ova qupi sero tuaahera sero qoqaa mwaari vatairave.

²² Naatiara esaa uqeta taani inraisara qoqaama qovarama saanarove. Ntuvaqutaani inraisara esaa qoqaama qovarama saanarove.

²³ Ini nraato vahirera, mwi quara osara ntapihi seta riaate, tiro.

²⁴ Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva tiqaro, Né qua riaara mwira ntapihi seqata riaate. Né nara tusaqaave mwosa nítave mwosa vara natera mwi tusaragaama Kotiva nítavata niqaro mwiraqaa mwoqavatama nianarove.

²⁵ Kotira qua riaariva variqiro viraro Kotiva mwira saahaqa hiraro mwiva mwira qua mwoqavatama riaanarove. Kotira qua sia riaariva variqiro viraro mwiva nara inraisave tu-taanira mwira vara sairaro mwiva qaqima varianarove, tiro.

*Sara humwusanaa qupiqaanirara mwo quaqaa
ntuva sero tura*

²⁶ Mwitaa tiva sero Iesusiva mwo quaqaa ntuva sero tiva niro tiqaro, Kotiva ntaqaihiariva mwaa quara votima seroma vaiso. Vaitivano sara humwu isatama tero

²⁷ mwiraqaatairo mwiva uro vaitero tiviro qaiqaa vaitero tiviro mwitaamaqiro vi varisaro sara humwuvano nai ntukohiro qupiqe varirave.

Vaitivano sara humwu mwiva qupiqaaani osarara sia ntapihisaro

²⁸ nai mwataqi vahiro naiqama sero qupiqairave. Tauraqama sero uru mwiva ntukohiro turu vera sero uro tava riemwa taisaro tava mwiva kepusaqa hirave.

²⁹ Kepusaqa visaro vaitivano paipa varero uro tava mwira teqa seqaro varairave, tiro.

*Maasiteti uruqaa ntuva sero tura
(Matiu 13:31-32; Ruku 13:18-19)*

³⁰ Iesusiva mwitaa tiva sero qua tiva niqiro viro mwitaama tiro: Kotiva ntaqaihiva nara inraisa votima serove vaiso? Mwirara rieqana nara quaqaave ntuva sena tianirave?

³¹ So mwi maasiteti satari mwira tava votima seroma vaiso. Uru mwiva nai pataqani vahirarama tuqo. Vaitivano uru mwira vara sero mwataqi tutaisaro

³² qupiqero satari nroraqama viro hini sara tutaaravata nraatara sero nritarero satari nrora vaisaro mwira sauquvanovata nrora vaisaro kurivanovata mwira sauquqaa nraavu hoqatero mwira aamanaqi varirave, tiro.

³³ Mwitaa tiva sero Iesusiva mwi quara voti hira mwo qua mwo quaqaavata ntuva seqaro tiva niqiro viro nraase qoravano ntapihi seta rie quaraqai mwisa tiva nura.

³⁴ Mwiva nraase qora qua tiva nireraro sia vutu sero tiraitiro, mwo quaqaa ntuva seqaro tiva niqiro vuvata nraase qoravano niari mwaatani vita nrita huvaro Iesusiva nariaraa nai nraaqiaranravu sapata variqaro mwi quara osara ntapihi sero mwiravusa tiva nura.

Toqa vaururu utura Iesusiva irora huvaro taiqora

(Matiu 8:23-27; Ruku 8:22-25)

³⁵ Mwi entara entama vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranravuara tiqaro, Nrivagenravu nramari nrora mwaa qara vare vutura hini tosani vuare, tiro.

³⁶ Mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano nraase qora uairama vusa mwini seta Iesusiva varu voturaqi mwaarinteta mwira vita vareta vuvata votu mwonravuvano mwisa vatama seta vurama.

³⁷ Mwisa nramari mwiraqaa vi varuvaro qamwanrama sero toqa vauruvano nroraqama sero tiqaro nramari raaqutaqiro nrivi varuvaro nramarivano votuqi mwaarintero kuraama sareraro uti varuvaro

³⁸ Iesusiva votu vitiqi quruma ntuva sero vaite varuvata mwira nraaqiaranravuvano mwira uro huruma seta tiqata, Mwaara ti variara vaitio, tirinravu nramarivano ntaqutu saanirara e siave nroraqama sera riaaro? tita.

³⁹ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva vaitoraqitairo tiviro toqa vaururu mwira irora hiro nruka mwirara tiqaro, Qaqi tirema vahiane, tuvaro toqavano taiqa vuvaro nramarivano utovi tirema vahura.

⁴⁰ Tirema vahuvano Iesusiva nai nraaqiara mwisara tiqaro, Nara inraisa nraatuve aatu hi variavo? Né siave niara kepusaqama seta rieta hiavo? tiro.

⁴¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano aatu hita sauqu ntukikiraaqateta tiqata, Qike, mwaa nai nataahi vaitivave? Toqa

vaururuvanovata, nramarivanovata, mwira qua riaisio, tita tura.

5

*Iesusiva vaiti mwoqitairo vaana titamwa sora
(Matiu 8:28-34; Ruku 8:26-39)*

¹ Mwira nraaqiaranravu mwitaa tiva seta votuqi vusa nrukaqa qara vareta hini tosa Kekesaani uro ntovaro

² Iesusiva votuqitairo mwaavi ntovaro vaiti mwovano ori ontavuqitairo veva ntero uto Iesusira hunta sora.

³⁻⁴ Mwi vaitiva vaiti qunte varura ori ontavuqi variqiro vi varuvaro vaanavano mwira vutaqi varuvaro varuvata mwo husa seni vara seta mwira rupa taare tita, rupa tovaro mwi vaitiva airi saanta suqu sauqu rupa tora ntapihiqaro ntukekaama sora. Qaiqaavata mwitaama segata mwira rupa taare tuvaro mwiva seni ntukekaamaqai sorara tiro, mwovano mwira rupaariva sia varura. Mwira nraataaariva sia varuvaro

⁵ mwi vaitiva entaqivata, ataahiraqaavata, vaiti qunte varura ori ontavuqi viro nriri hiqaro qua aasara tivaqiro viro taaqqaavata nrueqaro qua aasara tiqaro oriqotairo nai mwavanta toqaqaqamaqiro vi varura.

⁶ Mwi vaitiva variqaro niaratairo Iesusira taqero santero uro mwira suqutarani uto ntiro variqaro

⁷ mwoqama sero aasara ntero tiqaro, Iesusio, Kotiva nai virini variva varisara e mwira mwaquvano variaro. Ni nataa hirere nriraro? Kotirara rieqara sia ni ruanema tuqo, tiro.

⁸ Iesusiva vuni mwi vaitirara tiqaro, Uaqa hiara vaanavao, mwi vaitiraqitaira nritarera vuane, tuvarora tiro, mwi vaanava mwitaa tura.

⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwi vaanarara ena nrutu tiane tuvaro vaana mwiva nai nrutu ntero tiqaro, Ni nrutu Airivave. Te airivanoma mwaa vaitiraqi varuro, tiro.

¹⁰ Mwitaa tiva sero mwi vaanava qaiqaavata airi nani Iesusirara po se tiro tiqaro, Sia mwaa mwataraqaataira tiri titaane, tiro.

¹¹ Mwitaa tiva seta vuru taqovaro mwi entara quara airintivano uhiqa nre varuvata

¹² vaananravuvano Iesusirara po se tita tiqata, Qaqi tiri titairaqe quara mwisaqi viqetaare, tuvaro

¹³ Iesusiva mwisa qaqi sovata vaana airivano mwi vaitiraqitai nritareta uro quara mwisaqi viqeteta varuvata mwiraqaataita quara 2000 nravuvano santeta okai veva vahuraqi uto nteta nramariqi avuhu vuvaro nramarivano esaa mwisa ntaquti sora.

¹⁴ Quaravano nramariqi ntuva vita gutu vuvata quaraqaa ntaqaihu vaitinravusa taqeta mwiraqaatai santama teta mwatusa nroraqi uro mwi quara tiva nita aaranivata viqata viti viri tiva niqi vuvata mwi mwatanaasa mwi inraisara taqarerata nrima

¹⁵ Iesusiva varunani taqovaro vaasa vaana airivano mwira vutaqi varu vaitiva qaqi mwatasaa viro tuavaaqa utu tero mwira vu nraato ntapihi vuvaro varuvata mwisa mwira taqeta aatuma seta varura.

¹⁶ Mwisu mwi vaitira taqeta aatu hiqata varuvata vaiti mwonravu vaasa mwi inraisara taqosa

tiva nita tiqata, Iesusiva mwitaama saisaroma mwi vaitiva sugema viso, tiva seta quararavata tiva nuvata

¹⁷ mwi mwatanaasa mwoqama seta aatu hita Iesusirara tiqata, E tiri mwataqaataira vuane, ti varura.

¹⁸ Mwi mwatanaasa mwitaa tuvaro Iesusiva votuqi qaiqaa mwaari nte varuvaro vaasa vaanavano vutaqi varu vaitiva Iesusirara po se tiro tiqaro, Sai nevata ivata vuase, tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Sia mate nivatama sera vinarave. E ena mwaatani uro variqarama Kotiva i sugema sero saahaqama mwatairara ena nravunaasavata tiva niane. Kotiva iara po se tiva mwatai quara uro ena nravunaasavata tiva niane, tiro.

²⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaitiva Iesusiva tunte hiro mwi mwatara sero uro sauqurutana mwatusa vahunani nrueqaro Iesusiva nai sugema mwatorara nraase qora tiva niqiro vuvata esaa mwira qua riosa mwi quara riegata mwisa niari sauqu ntukikiraaqa tegata varura.

*Sairaasiva Iesusira uro hunta sora
(Matiu 9:18-26; Ruku 8:40-56)*

²¹ Mwi mwatanaasa Iesusirara sia tiri mwaatani variane tuvaro Iesusiva votuqi qaiqaa mwaari ntero nrima ntantero nrukaqa gara varero hini tosani vuvata mwini nraase qora airivano uairama vita mwiva varunani ututuma vita varura.

²² Varuvaro vaiti mwovano mwi mwatusaraqi mwaara nraavuqaa ntaqaihi varuva, Sairaasiva nri ntero Iesusira taqero mwira suqutarani uto ntiro Iesusirara

²³ po se tiro tiqaro, Ni naavuravano qaumama qutu vuanarove. E nrira ena sauqu mwiraqaa vatairaro mwira nriqa vuariva taiqa viraro qaqi variarive, tiro.

²⁴ Mwi vaitiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwisantiri vurama.

Nraase mwovano Iesusira vaaqa vitiqa tu varora

Iesusiva Sairaasisantiri vi varuvata nraase qora airivano mwira vataqita viqata itai itaita mwira raaqutaqi vi varuvaro

²⁵ nraase mwovano esaa enta tora taqamwaqiro vuvavata mwisaqi varura. Mwi nraaseva 12 ihiaara tora taqamwaqiro viqaro nroraqama sero nriqa vuvaro variqaro

²⁶ mwo totaa mwo totaasara ni saahaqa hiate tiva sero, munima nuvata mwisa sia mwira saahaqa hiraitita, mwira munimaqai nraase varuvaro mwira mwavanta mwoqavata uaqama vuvaro varura.

²⁷⁻²⁸ Mwi nraaseva nraase qora vutaqi variqaro Iesusiva saiqa varorara rieqaro Iesusira naatiara nriqaro nai riero tiqaro, Ne mwira tuavaaqaa tu varaariro ni nriqa viva qamwanrama taiqa vuarive, tiro. Nraase mwiva mwitaa tiva sero Iesusira vaaqaa tu varovaro

²⁹ qamwanrama sero mwira nraare ntova aaharama vuvaro mwiva taqovaro mwira mwavantavano so vahura.

³⁰ Mwira mwavantavano suqema vuvaro varuvaro Iesusiva qamwanrama sero taqovaro mwira kepusa hinivano vivuvaro mwiva tuqataa viro

nraase qora mwira vataqita nrusa sapara hiro, Tavave niqaa tu varaiso? tiro.

³¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwira nraaqiaran-ravu tiqatama, Nai tavave iqaa tu varaiso? Ena taqaane, nraase qora airivano i tataaqani viqata i raaqutaqi vi variavo, tita.

³² Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqiqai vaiti viri mwira huaama sareraro aitutu hi varuvaro

³³ nraase mwiva nai mwavanta suqema vurara riero mwira nraatu hiqaro suqu sauqu nti varuvaro uro Iesusira suqutarani uto ntiro mwi quara esaa qoqaa tiva mwuvaro

³⁴ Iesusiva nraase mwirara tiqaro, Ni naavurao, e niara mwiva ni saahaqa hianarove tiararoma i mwavantavano suqema viso. Soma i mwutusavano qihaasa hirara vuane, tiro.

Sairaasira nraavura tivuma sora

³⁵ Iesusiva mwi quara qaqi ti varuvata Sairaasira nraavuqitaita vaiti mwonravu nri nteta Sairaasira hunta seta mwirara tiqata, I nraavuravano qutuma viso. Hauri mwaara ti vari vaitira ntavaaqavu tero, tuvaro

³⁶ Iesusivavata mwiravusa qua riero mwaara nraavuqaa ntaqaihi varu vaitirara tiqaro, Sia aatu hiane. Niara kepusaqama sera rieqara variane, tiro.

³⁷ Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva Pitaaravata, Semisiravata, Semisira qata Ioniravata, mwiravusaqai vita varero

³⁸ Sairaasira nraavuqi nrintero taqovata nraase qora nroraqama seta ti atura ntiqata ntate varuvaro

³⁹ Iesusiva nraavuqi vera ntero tiqaro, Narare né ntate variavo? Mwi qiaatarava sia qutu viso. Mwiva qaqi vaitema variso, tiro.

⁴⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwisa Iesusira quara raima mwateta varuvaro Iesusiva esaa nraase qora vara veva mwaatani sero qiaatara mwira nrosa qosavata, taaramwonravu nai vita tosavata, mwiravusaqai vita varero qiaatara mwiva qutuvata vatoraqi uro

⁴¹ mwira sauquqaa tu varero nai quaqitairo tiqaro, *Tarita kumi* — mwaa qiaataravao, ne iara tivuanema tuqo, tiro.

⁴² Iesusiva mwitaa tuvaro mwi qiaatarava gamwanrama tiviro nrue varura. Mwiva 12 ihi vara so qiaatarava tiviro nrue varuvata mwinravusa mwira taqeta nriharama vita mwoqama seta sauqu ntukikiraagate varuvaro

⁴³ Iesusiva mwinravusara kepusaqama sero tiqaro, So mwaa taqaarara sia mwosa tiva niate. Mwaa qiaatarara saraqai mwiate, turama.

6

Nasaretiqinaasa Iesusira qoririma mwatora (Matu 13:53-58; Ruku 4:16-30)

¹ Iesusiva mwi mwatara sero nai mwaatani vuvata mwira nraaqiaranravuvano mwira vatama seta vurama.

² Iesusiva nai mwaatani uro variqaro mwaara entaqaa uro mwaara nraavuqi qua mwasaasa tiva ni varuvata nraavu mwiqi nraase qora airivano varusa mwira qua rieta sauqu ntukikiraqateta tiqata, Qike, mwi vaitiva taitairove mwi quara mwi quara riαιο? Mwiva suqe osara

mwo vu nraato mwo vu nraato taitairo vara qirove tiso? Tava mwi saiqara osara mwira tiva mwisarove mwiva nrora saiqa vare variso.

³ Mwiva taintave mwitaa inraisa uti varivama variso. Mwiva Mariaara mwaaquve. Semisivave Iosisivave Iutaavave Saimonivave mwisama mwira qatanravu variarave. Mwira nruranravuvata mwaini variarave, tita. Mwitaa tivaqi viqata Iesusira nravunaasa mwirara qumina vaitive tiva seta, mwira qoririma mwatora.

⁴ Mwisaa mwitaa huvaro Iesusiva mwisara tiqaro, Poropeti vaiti Kotira qua tiva ni variariva mwo mwatani uro variraro mwi mwatanaavama mwirara qamwateqaroma mwira nrutu tuaaheraanarove. Mwi vaitiva nai mwaatani variqaro nai nrura qata sapata variraro mwira nravunaava mwirara qumina mwaa mwatanaavaqaima variso tiva sero siama mwira nrutu tuaaheraanarove, tiro.

⁵ Mwitaa tiva sero nraase qoravano Iesusirara qumina vaitive tura saara Iesusiva sia so nai mwatusaqi nrora saiqa varaariva vahuvaro mwiva nriqa vusa pataqaatanaqaaqai nai sauqu vatovata sugema vura.

⁶ Mwira nravunaasa mwirara sia so tiri saahaqa hiarivave turara Iesusiva airi nraato tiqaro varura.

Iesusiva nai nraaqiara 12 nravu mwo mwatusa mwo mwatusa titovata vurara tura (Matiu 10:5-15; Ruku 9:1-6)

Mwi mwatusaraqitairo Iesusiva tiviro vintante nrintante mwo mwatusa mwo mwatusa variqi viqaro nraase qora mwasaasa tiva niqiro vura.

⁷ Iesusiva nai nraaqiara nraarama sero taaratana taaratana titovata 12 mwinravusa mwona mwona vura. Mwiva mwisa titeqaro vaitiqitaita vaana titaivata qaqinani nritareta vuate tiro, mwiva mwisa kepusa niqaro qua mwitaama tiro:

⁸ Nénravu virera hiqatama siana mwo inraisa mwo inraisa vareta viraitita, aaraqaa sauru quru vare viraqaima vareta vuate.

⁹ Siana sarave tuave munimave vareta vuate. Suqu nraavu mwiraqaima vara ututaate. Sia sioti taaratana ututaate. Kuaiqaqai utu vareta vuate, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwi quara tiva sero mwaa quaravata tiqaro, Nénravu vivaro ta mwatanaavave iniara qamwateqaro ini vitairera, né nraavu kuaikuqiqai variqita vitama mwi mwatusara seta vuate.

¹¹ Né vivaro ta mwatanaasave sia ini qamwata nateta ini qua sia riarera utivera, nétaqaatai ntuverauma seta qaqira setama mwisa tiva nita tiqata, Naatiara nétama taqavarave, tiate, tiro.

¹² Iesusiva mwitaa tiva sero titovata mwira nraaqiaranravuvano uro viti viri tiva nita tiqata, Uaqa hi aarara qaqira seta suqe hi aararaqaa vuate, tita.

¹³ Mwitaa tivaqi viqata vaiti vutaqi vaana varusa titovata qaqinani nritare vuvata airi vaiti nriqa vusa, mwisa qiataqaa vahavera qu nateqata sugema natovata so varura.

*Nramari ni varu vaitira Ionira rusora
(Matiu 14:1-12; Ruku 9:7-9)*

¹⁴ Mwitaa huvaro esaa mwi mwatanaava Iesusirara nai tiva mwi nai tiva mwi hi varuvarora tiro,

Herotiva vuniaa vaitivano mwi mwatara Kariri mwataqaa ntaqaihi varuva, mwivavata Iesusira nrutu riora. Nraase qora hini husa Iesusirara mwitaama tita, Mwi vaitiva Ionivave. Ioniva nramari ni varu vaitiva qutu vuva qaiqaa tiviro nrue variso. Mwiva qaqi tiviro nrue variqarora tiroma nrora saiqa so vare variso, tita.

¹⁵ Hini husa mwitaa tuvata hini husa qaqao tita, Mwi vaitiva tiri haivaqava Iraisaava qovarama viso, tita. Mwitaa tuvata mwo husa Iesusirara tiqata, Haaru poropeti vaiti Kotira qua qovaramase varusa, Iesusiva mwisa votima seroma variso, tita.

¹⁶ Nraase qora Iesusirara mwitaa ti varuvaro Herotiva mwi quara riero tiqaro, Qike, mwi vaitiva nramari ni varu vaitivama variso. Né tiavaro mwira nrunta teqa sova Ioniva, mwivama qutu viraqitairo qaqi tiviro nrue variso. Mwiva qutu viraqitairo qaqi tiviro nrue variqarora tiroma, mwiva nrora saiqa so vare variso, tiro.

¹⁷⁻¹⁸ Tauraa Herotiva nai qata Piripira nraata Herotinramarira varatero varuvaro Ioniva nri ntero airi nani Herotirara tiqaro, E ena qata nraata sia varaataarama varera hiaro, tuvaro mwira saara Herotiva nai nraata Herotinramarirara tu quara rieqaro mwiva naivano vaiti mwo titovaro Ionira ntavaaqavu sero rupaqiro uro karavuqi sora.

¹⁹ Sovaro Ioniva karavuqi varuvaro Herotira nraatavano Herotinramariva varuvaro Ioniva mwirara tu quava mwira raraqa tovaro Ionira rusarera utuvaro sia mwira rusaari aarava vahura.

²⁰ Ioniva vaiti suqeva avuqavuma sero nruu varurara tiro, Herotiva mwirara rieqaro mwira nraatu aatu hiqaro sia mwira rusaate tiro. Mwitaa tiva sero Herotiva Ioniva ti varu quarara gamwateqarovata mwiva mwira quara taara nraato tura.

²¹ Mwitaamaqi vuvaro mwo enta Herotinramariva Ionira rusaari aarava so vahura. Mwi quara osaravano mwataamama vahiro. Herotiva nai mwato entava qovara huvaro mwi entaraqaa nrora vaiti sara nireraro mwisa nraarora. Mwiva ntaqu vaitisaqaa ntaqaihi varu vaitisave, airi inraisa vato vaitisave, mwiva mwisa nraarama sero sara niro.

²² Sara nuvata mwisa nre varuvaro Herotinramarira nraavuravano nrima mwisa ihi ntava natero. Mwiva ihi nte varuvata Herotivavata mwiva sara nrusavata mwi mwaraatara gamwata mwateta. Herotiva nai nraata nraavurara gamwatero mwirara tiqaro, Nara inraisarave i mwutusa vaiso? Ni tiva miraqe i mwiasse, tiro.

²³ Mwitaa tiva sero mwiva sauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Ne quqaama tuqo. E nara inraisarave tiragena ne i mwianirave. Mwata hini ne ntaqaihirara tiragena ne tusama sena i mwianirave, tiro.

²⁴ Herotiva mwitaa tuvaro mwaraata mwiva veva ntero uro nai nrora sapara hiro tiqaro Nto, ne nara inraisarave tiariro ni mianarove? tiro. Mwitaa tuvaro mwira nrova tiqaro, Ioniva nramari ni vari vaitira mwira qiata miane tiane, tiro.

²⁵ Mwira nrova mwitaa tuvaro mwira nraavuravano santero uro vuniaa vaiti Herotirara

tiqaro, Qamwanrama sera Ioniva nramari ni vari vaitira nrunta teqa sera tanaaqaa varaqira nrima miane, tiro.

²⁶ Mwaraata mwiva mwitaa tuvaro Herotira mwutusavano uaqā huvarovata mwiva vaasa sauqu nriqīqaa vatorara riegāro, sara nrarerata nru vaitisaravata riegāro tiqaro, Ne mwaraata mwirara tu quara nteqā saasorave, tiva sero

²⁷ mwiva karavu vaitiqaa ntaqaihi varu vaitira mwo titero tiqaro, Ionira qiata qamwanrama sera varaqira nrima miane, tuvaro mwiva uro karavūqitairo mwira nrunta teqa sero

²⁸ mwiraqaatairo mwira qiata tanaaqaa vatero varaqiro nrima mwaraata mwira mwuvaro mwiva varero uro nai nrora mwura.

²⁹ Mwitaama sovata Ionira nraaqiaranravuvano mwi quara rieta mwisa nrima Ionira mwavanta varaqita uro quntama sora.

Iesusiva pata sara airiqama sero 5,000 vaiti nura

(Matiu 14:13-21; Ruku 9:10-17; Ioni 6:1-13)

³⁰ Iesusiva nroraqama sero titovata vu vaitisa nrueta uro ntante nrima uairama vita Iesusira nraaqani variqata mwisa niari saiqā varoravata, niari nraase qora tiva nu quaravata, Iesusira tiva mwura.

³¹ Mwi entara nraase qora airivano Iesusira taqarerata vita nrita hi varuvarora tiro, Iesuvavata mwira nraaqiaranravuvata sia suqemase sara nreva vahuvata varura. Mwitaa huvaro Iesusiva tiqaro, Vivaqenravu uro qumina sata tetaraa variarata nēnravu tesa hiāte, tiro.

³² Iesusiva mwitaa tiva sero mwinravusa vita varero votuqi mwaari ntero saareraqaama tero qumina sata varirerata vurama.

³³ Mwiravusa vuvata airi nraase qoravano mwisa taqeta tiqata, Mwis mate mwinima vi-varave, tiva seta mwo mwatusa mwo mwatusaqi-taita mwisa santeta nruka tosasataa mwataqaa vusa uro Iesusiva votuqima tero virera hunani mwisa nraante uro ntoro.

³⁴ Mwis nraante uro ntovaro Iesusiva naa-tiara nrintero votuqitairo mwatani mwaavi ntero nraase qora airivano uairama vusa taqero mwis-ara po se tiva sero tiqaro, Qike, vaitivano sia mwisaaqaa ntaqaihi varisata sipisipivano niari-araa nrue varia sipisipisa votima seta mwaa nraase qorasa api nrue variavo, tiro. Mwitaa tiva sero mwini variqaro Iesusiva qua mwasaasa mwisa tiva ni varura.

³⁵ Iesusiva tivaqiro vuvaro huari muani otuntuvata Iesusira nraaqiaranravuvano mwiva varunani uro nteta tiqata, Huarivano muani tuvi visaro mwaini qumina satave.

³⁶ E nraase qora mwaasa titairata mwisa uro sara vahiani mwatusaraqi nrueqata sara soqaa-mase nraate. Mwis sia sara ntuva vareta nri-asave, tita.

³⁷ Mwira nraaqiaranravu mwitaa tuvaro Iesu-siva qaqaqo tiro, nétama mwisa sara niate, tiro. Tuvata mwisa Iesusira sapara hita tiqata, Te nrora munima 200 kinaa mwira setave sara vara seta mwisa nianarave? tita.

³⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinravusa sapara hiro tiqaro, Mpereti nataamave ntuva taavo? Né uro taqaate, tuvata mwisa uro taqeta nrima

tiva mwita tiqata, Mpereti kyauquruvata tavusa taaratanavataqai ntuva taavo, tita.

³⁹ Mwira nraaqiaranravu mwitaa tuvaro Iesusiva nraase qora tiva niro tiqaro, Né mwusau mwaa mwo sata mwo sata esaama mwatasaa vita variate, tiro.

⁴⁰ Mwitaa tuvata mwisa mwo sata 100 nraavu mwatasaa vita varuvata mwo sata 50 nraavu mwatasaa vita varuvata mwitaamaqi vita esaa nraase qoravano mwatasaa vita varura.

⁴¹ Mwatasaa vita varuvaro Iesusiva mpereti hini sauqu mwiravuravata, tavusa taara mwi-tanavata, vara sero naavuni taqeqaro Kotirara suqemave tiva sero, mpereti nteqa sero nai nraaqiaranravu niro tiqaro, So né varaqita uro nivata mwisa nraate, tiva sero tavusa taara mwi-tanavata tusama sero nraase qora mwisa esaa nuvata

⁴² esaa mwisa visosama nrora.

⁴³ Visosama nrovata Iesusira nraaqiaranravu mwiraqaataita nraase qoravano mperetivata tavusavata nreqata viti vaati sora utu tuntu seta tua nrora ntutantutoraqi 12 nraavu kuraama sora.

⁴⁴ Mwi entara 5,000 vaiti airivano mwi sarara nrora.

*Iesusiva nruka turuqaa suqu ntavaqiro vura
(Matiu 14:22-33; Ioni 6:15-21)*

⁴⁵ Iesusiva mwisa sara niro mwiraqaatairo qamwanrama sero nai nraaqiaranravu titero tiqaro, Né nraante votuqi mwaarinte nrukaqaamate vutura qarahi hini Vetasaitaani vi varivagenama ne nraase qora titaarita niari mwaatani vuate, tiro.

⁴⁶ Mwitaa tuvata mwisa vuvaro Iesusiva verara taaqigaa Kotirara aasara ntareraro viro.

⁴⁷ Iesusiva Kotirara aasara ntareraro vuvaro entama vuvata votuqi vusa nruka tavaara sata vi varuvaro Iesusiva nariaraa qaqinani variro.

⁴⁸ Iesusiva mwini variqaro taqovaro toqavano mwisa virera tunatairo nriqaro votu raaqutaqiro vuvata votuqi varusa mwusaari tiqata nramari huvaqitaqi vura. Mwitaamaqita vuvaro qauma qataa hirera huvaro Iesusiva mwisa hunta sareraro nruka turuqaa nriro.

⁴⁹⁻⁵⁰ Mwiva nriqaro mwisa nraatarase vuase tiro, utuvata mwisa taqovaro Iesusiva nruka turuqaa nri varuvata mwisa mwoqama sero nraatuqa tovata vaanave tiva seta, aatu hiqata oi aai ti varura.

Mwisa oi aai ti varuvaro Iesusiva qamwan-rama sero mwisara tiqaro, Kepusaqama seta variate. Nema nruqo. Sia aatu hiate, tiro.

⁵¹ Mwitaa tiva sero Iesusiva votuqi mwaari ntero mwisa sapata varuvaro toqavano taiqa viro tirema vahuvata mwisa qike tita, sauqu ntukiki-raaqate variqata

⁵² Iesusiva mpereti taaraqa airiqama sero nraase qora nunrara sia mwisa vu nraato ntapihuvata sia Iesusira osarara ntapihi seta riora.

Iesusiva Kenesaretini uro variqaro nriqa vusa suqema sora

(Matiu 14:34-36)

⁵³ Mwisa vutura hini vantara Kenesaretini uro nte mwaavi nteta votu rupate

⁵⁴ mwataqaa virera huvata mwi mwatanaasa Iesusira ntapihi seta taqeta, So mwaa mwivave, tita.

⁵⁵ Mwitaa tiva seta mwisa santeta uro yututai vurutaita nriqa vu nraase qorasa vitaqita uto Iesusiva variso tunani sora.

⁵⁶ Iesusiva mwi mwataraqaa variqaro mwo mwatusa mwo mwatusa pata mwatusave, nrora mwatusave, vuta nraasoqi vahu mwatusarave, Iesusiva mwini nrue varuvata mwi mwatanaasa nriqa vusa vitaqita mwatusaqaa seta Iesusirara po se tita tiqata, Sove nriqa vi nraase qorasa i tuavaaqa vitiqaa sauqu tivarave? tuvaro Iesusiva sove tuvata esaa mwiraaqa sauqu tu so nraase qorasa suqemaqai vura.

7

*Kotiva tiva tai quava vaitivano tiva tai quara-
vata nraatara sero vahira*

(Matiu 15:1-9)

¹ Parisi vaitinravuvata mwaara osara ti varu vaitisavata Iesusira taqarerata Ierusaremitaita nrima Iesusiva varunani uairama vita variqata

² taqovata Iesusira nraaqiara mwonravuvano variqata Parisi vaiti mwisa qua mwaara osara qaqira seta sia sauqu hiqaraitita, sara nre varura.

³ Mwi entara Parisi vaitinravuvata esaa Iutia mwatanaasavata niari haivaqasa tiva to quara rieqata mwitaa mwitaama seqata mwisa niari sauqu hiqe varura. Mwisia sia sauqu hiqosa sia sara nrora.

⁴ Mwisia uro maaketiqi nrueta uro ntanteta nrima varita sia niari sauqu hiqama saraitita, sia

sara nrora. Mwisahaivaqasa kaapu hiqe osararave, tanaa hiqe osararave, mwo osara mwo osara tiva nuvata mwisariemwaqi viqata nrue varura.

⁵ Mwisamwi quara riemwaqita nrue varusara tita, Parisi vaitinravuvata, mwaara osara ti varu vaitisavata, Iesusira sapara hita tiqata, Tiri haivaqasa qua tiva tora i nraaqiaranravuvano nteqa seta sia sauqu hiqaraitita, sara nre variavo. Naraqamave mwisamwitaahi variavo? tita.

⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwisaniari tiva nirotiqaro, Né unraqama seqata suqe saiqavare variasave. Asaiaava haaru variqaroiniara avuqavuma sero qara ntuvatorave. Kotivamwira saahaqahuvaro Asaiaava Kotivamwitaamatiso tiro:

Mwaa mwatanaasa nroqitaiqai ni nrutu tuaahere variavaro mwisamwutusavano sianiaravaiso.

⁷ Mwisamwaara tiqatama mwisaniari haivaqasa quaqai tiva niqata mwisaquminama ni nrutu tuaahere variavo, tura. (Ais 29:13)

Asaiaavamwitaamasero qara ntuvatorave.

⁸ Kotivainiaramwitaamwitaahiате tu quarané mwi quara qaqira setama vaitivano tiva taa quaraqaimariemwaqitanrue variarave, tiro.

⁹ Mwitaa tiva sero Iesusivamwisaraqaiqaa tiqaro, So sugema hiavo. Kotivamwitaamwitaahiате tu quarané mwi quara qoririma seta ini haivaqasa tiva to quaraqai riemwaqita vi variasave.

¹⁰ Mosesiva Kotiva tiva to quara riero iniara tiqaro, Ena nrosa qosanrutu tuaaheradataane. Nai nrosa qosara uaqahiani quara ti variavaitira rusaate, turave.

¹¹ Kotiva mwitaa tiva to quava vaisata né mwi quara sia riaraitita, néta riemwase né tiqata, vaitivano nai nrosa qosara tiqaro, Ne nítana saahaqa hirera tu munimara sia nítana niraítina, Kotirani vatarerave, tirera,

¹² mwi vaitiva soma nai nrosa qosa qaqira sero sia mwitanasaqaa ntaqaihiqiro vuanarove, tiarave.

¹³ Né unra qua mwitaa tiqatama Kotira qua nteqa setama níta haivaqasa tiva nu quara mwiraqaima nraase qora tiva ni variavo, tiro.

*Nara inraisavano vaiti uaqama mwataisaro
Kotiva mwirara uaqa hi vaitirave tura
(Matu 15:10-20)*

¹⁴ Iesusiva nraase qora uairama vusa nraarama sero mwisa tiva niro tiqaro, Né esaa ne tirera hiani quara sugema seta rieqatama variate.

¹⁵ Saravano qaqtairo vaiti vutaqi vi inraisava sia vaiti uaqama mwataisaro Kotiva mwirara mwiva uaqa hi vaitirave tianarove. Vaiti vutaqtairo qovara hi inraisava vaiti vara sero uaqama sairave.

¹⁶ Ini vu nraato suqe vu nraato vahirera, mwi quara osara ntapihi seta riaate, tiro.

¹⁷ Iesusiva mwitaa tiva sero nraase qora uairama vusa mwini sero nraavuqi uro varuvata mwira nraaqiaranravuvano Iesusiva vaasa tu quara osarara mwira sapara huvaro

¹⁸ Iesusiva tiqaro, Qike, ini vu nraatovata mwo? Ini vu nraatovano siave ntapihi riαιο? Saravano qaqtairo vaiti vutaqi vi inraisava sia so vaiti uaqama mwataisaro Kotiva mwirara mwiva uaqa hi vaitivave, tianaro.

19 Vaitivano sara nraisaro sia mwi sarava mwira vu nraatoqive mwutusaqive viraitiro, qaqi vaiti raraqi uto vahiho so mwiqitairo qaqi-nani tuvitarairave, tiro. Iesusiva mwi quara tiva niqaro mwi quaraqotairo nraase qoravano esaa sara so nraivaro Kotiva siama iniara uaqaa hia vaitisave tianarove, tura.

20 Iesusiva mwitaa tiva sero qua mwo tiqaro, Vu nraatoqinaa inraisavano, mwutusaqinaa inraisavano, mwi inraisava mwi inraisava vaiti uaqama saisaro Kotiva mwi vaitirara uqa hi vaitirave tirave.

21 Vaiti vu nraato mwutusaqitairo uqa hi saiqara utuariva nriso. Vaitivano nraasevata api nruaariva vu nraatoqitairo nriso. Muara varaarivavata mwiqitairo nriso. Vaiti ru saarivavata mwiqitairo nriso. Mwora nraata vaatiara nruaarivavata mwiqitairo nriso.

22 Mwova hi inraisarara mwutusa ntiraro varaariva vu nraatoqitairo nriso. Airi munimave mwo inraisave vaterovata qaiqaa saatavataqai vararerave ti variariva vu nraato tuaraqitairo nriso. Unra qua tiarivave, sia nai mwavantaqaa suqema ntuva quarivave, mwova hi inraisarara vairiqa hiarivave, mwora nrutu vara mwataniqa hiqaro tiarivave, né nrora vaitive tiarivave, api nruaaniraraqai riemwaqi quarivave,

23 esaa mwi inraisava vaiti vu nraato mwutusaqitairo nri ntero vaiti uaqama saisaro Kotiva mwira saara mwirara uqa hi vaitirave tianarove, tiro.

Mwo mwatanaa nraasevano Iesusira kepusara

riovaro Iesusiva mwira saahaqama sora
(Matiu 15:21-28)

²⁴ Iesusiva mwitaa tiva sero mwi mwatara sero uro mwo mwatani Taiaavata Saitonivata vahu mwataraqaa varurama. Mwiva uro variro sia mwovano ni taqaarive tiva sero, nraavu mwoqi varuyaro nraase mwovano mwiva varura vaasa ntapihi sora.

²⁵ Ntapihi sero nraase mwira nraavuraqi vaanavano varu nraaseva Iesusiva varuraqi nrintero Iesusira nraaqani mwira suqusata uto ntiro varura.

²⁶ Mwi nraaseva nai mwo mwatanaava sia Iutaa mwatanaava, mwiva Siria mwata Ponisiaqi mwatatova varura. Mwi nraaseva Iesusirara po se tiro tiqaro, Ni naavuraqitaira vaana titairaro qaqinani nritaraarive, tiro.

²⁷ Nraase mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva nai tiva mwiro mwo quaqaa ntuva sero tiqaro, Qaqao, ne nraaqiara nraante sara mwirerave. Ne nraaqiara sara vara sena vairi niasorave, tiro. (Mwi quara osara mwataamama vahiro: Iesusiva tiqaro, Sai ne Iutaa mwatanaasa nraante saahaqa hiase. Ne mwo mwatanaasa nraante saahaqa hiasorave, tiro.)

²⁸ Tuvaro nraase mwiva tiqaro, Nrora, e quaqaa tiararovata, vairivano tainta mwevaqi variqaro nraaqiaravano sara viti vaati nreqata saara nrairave, tiro.

²⁹ Nraase mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Suqema tira hiaro. E mwitaa tiaranara tina, ne vaana mwira titauqaro qaqinani nritaraiso. I nraavuravano so variso. So ena mwaatani vuane, tiro.

³⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro nraase mwiva nai mwaatani vuva nrintero taqovaro vaanavano mwira nraavuraqitairo nritarero vuvaro mwi qiaatarava taintaqaa sugema vaite varurama.

Nraato tita vuvaro quavata sia ntapihi sero tu vaitira Iesusiva saahaqama sora

³¹ Iesusiva Taiaani variro mwiraqaatairo Saitoninivata uro variro mwitairo vintantero sauqurutana mwatusa vahunanivata vintantero mwitairo nruka nramari Karirini uto ntora.

³² Mwini uto varuvata mwo husa vaiti mwo vitaqita uro Iesusiva varunani sora. Mwira nraato tita vuvaro quavata sia ntapihi sero tu vaitira vitaqita uro Iesusiva varunani seta Iesusirara po se tita tiqata, Ena sauqu mwiraqaa vatairaro sugema vuarive, tita.

³³ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva nraase qoraqitairo vaiti mwira vitero uro niariaraatana variqata Iesusiva nai sauqu vukahiqo vaiti mwira nraatoqi veta vatero quaantu vihi sero mwira mwaaqiriqaa vatero

³⁴ naavuni taqeqaro mwira ua huvaro po tiva sero nai quaqitairo tiqaro, *Epatave—Qatua vuane, tiro.*

³⁵ Mwitaa tuvaro mwira nraato tita vuva qamwanrama qatua vuvaro so riero varuvaro mwira mwaaqirivanovata so vahuvaro qua ntapihi sero ti varura.

³⁶ Mwitaa huvaro Iesusiva mwira nravunaasara kepusaqama sero tiqaro, Mwaa inraisara taqaara sia mwosa tiva niate, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata mwisa Iesusira qua sia riaraitita, mwi quara viti viri tiva niqita vura.

³⁷ Mwisa viti viri mwi quara tiva niqi vuvata mwi quara riosa qike tita, sauqu ntukikiraaqateta tiqata, Mwiva esaa saiqa suqema sero vare vari-vave. Mwiva nraato tita vuasa suqema saisata so riarave. Mwiva sia qua tiasa suqema saisata so qua ti variarave, tura.

8

Iesusiva qaiqaa pata sara airiqama sero nura (Matiu 15:32-39)

¹ Mwi entara nraase qora airi saatavano Iesusira taqarerata nrina uairama vita varura. Mwisa sia sara mwoqanivata ntuva taraitita, qaqi varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranravu nraarama sero tiqaro,

² Ne nraase qora mwaa variasara po tuqo. Mwisa taaramwo enta ni vatama seta variqi viqata niari sara nraava taiqa saavo.

³ Ne mwisa niari mwaatani titaarita mwisa nraataa hiro vuqitairo nrivu nrivuhirata aaraqaa uto ntivorave. Mwo hiasa niarataitavata nri-asave, tiro.

⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwira nraaqiara mwisa qaqao tita, Mwaa gumina mwusauqaave. Taitaitave sara varaanarave, tita.

⁵ Tuvaro Iesusiva mwisa sapara hiro, Nénravu nataama mperetive ntuva taavo? tuvata mwisa tiqata, Mpereti 7 nravu ntuva tauro, tita.

⁶ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva nraase qora uairama usara tiqaro, Mwatasata mwatasaa vu-ate, tiva sero mpereti 7 nravu vara sero Koti-rara suqeve tiva sero, mwi sarara nteqa sero

nai nraaqiaranravu niro nraase qora niate, tiro. Tuvata mwisa nraase qora uairama vusa nura.

⁷ Nuvaro Iesusiva tavusavata vatora vara sero Kotirara suqeve tiva sero tiqaro, Tavusavata tusama seta niate, tiro.

⁸ Mwitaa tuvata mwisa nuvata nraase qoravano soqama seta nrora. So nreta viti vaati sora mwira nraaqiaranravuvano tuntu seta ntutantu-toraqi 7 nravu kuraama sora.

⁹ Mwi entara 4,000 nraase qora airivano mwi sarara so nrora.

¹⁰ So mwiraqaatairo Iesusiva nraase qora titero mwiva nai nraaqiaranravu sapata votuqi mwaari ntero nruka nramari qara varero Damanutaa mwatani viro.

Parisivano Iesusirara nrora saiqa tirivata tiva timwiane tura

(Matiu 16:1-4; Ruku 12:54-56)

¹¹ Iesusiva Damanutaa mwatani vuva uro ntovata Parisi vaitinravu Iesusiva hunani nri nteta Iesusira irorama mwatarerata mwira mwataara hiqata taqaare tiva seta tiqata, E nrora saiqa tiri vuqaa varairaqeta te taqe iara quqaama Kotiva i titaiso tiare, tita.

¹² Mwisa mwitaa tuvaro Iesusira ua huvaro po tiro tiqaro, Mate mwaa varia nraase qorasa naraqamave tiqata nrora saiqa tiri tiva timwiraqe te i osarara quqaave tiare ti variavo? Ne quqaaa tianira riaate. Mate mwaa entara variasa varivaqena ne sia nena osara mwisa tiva niqana nrora saiqa vararerave, tiro.

¹³ Iesusiva mwitaa tiva sero qaqira mwisa mwini sero votuqi mwaarintero nrukaqaama tero vutura hini tosaniana viro.

*Parisi vaiti saiqa nraatu rauriqata variate tura
(Matiu 16:5-12)*

14 Nrukaqaa vi varuvata Iesusira nraaqiaranravuvano mpereti tauru seta sia vararaitita, kuaiaqai votuqi vatovaro

15 Iesusiva mwo quaqaa ntuva sero tiqaro, (Taufatai inraisava mperetiqi visaro mperetivano so-tairave.) Parisivanovata Herotivavata taupataira votima seta variavo. Né mwisa nraatu aatu hiqata variate.

16 Mwitaa huvata mwira nraaqiaranravuvano Iesusiva mwo quaqaa ntuva sero tu quara sia ntapihiraitita, nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, Nara quave tiso? Mpereti sia varaunara mwirara riegarove mwitaa tiso? tita.

17 Mwitaa ti varuvaro Iesusiva mwisa ti varu quara riero tiqaro, Né naraqamave mpereti sia varaara saara airi qua ti variavo? Siave ini vu nraatovano ntapihi visata ntapihi seta riaavo? Ini nraato tita visatave né sia ntapihi seta riaavo?

18 Né vu nraato vataasa né siave ntapihi seta rieta taqaavo? Né ne saiqa varaurara tauruve saavo?

19 Ne 5,000 nraase qora mpereti sauquru nteqa sena niavata nreta viti vaati sora nataama tua né mwi entara kuraama sorave? tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata mwisa tiqata, So te mwi entara tua 12 nraavu kuraama saavanarave, tita.

20 Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa tiqaro, So ne 4,000 nraase qora mpereti 7 nraavu niavata nreta viti vaati sora nataama tua né mwi entara kuraama sorave? tiro.

Tuvata mwisa tiqata, So te tua 7 nraavu mwi entara kuraama saavanarave, tita.

²¹ Mwisá mwítaa tuvaro Iesusíva tíqaro, (Né ne mwi saiqara varaurara ntapihi seta riaataara vaisata né tauru seta mpereti kuaiqa vare nri-arara airi qua ti variavo.) Ini vu nraato ntapihi virata ni osarara riaataara vaisata né nataamaqítave ni osarara sia ntapihi riaavo? tiro.

Iesusíva vaiti mwo vu qipa vura ntapairi mwátora

²² Iesusíva nai nraaqíaranravu sapata vusa Veta-sítaani uro nteta mwini varuvata mwo husa vu qípavu vaitira vita vareta Iesusíva varunani uro seta Iesusírara po tita tíqata, vaiti mwaaqaa ena sauqu vatáiraro so taqaarive, tita.

²³ Mwitaa tuvaro Iesusíva vu qípavu vaitira sauqu tu varero vítaqiro uro mwátusa mwaaqani sero mwini varíqaro mwira vuqaa taara vihi sero nai sauqu mwíraqaa vatero mwira sapara hiro tíqaro, Mwo inraisa sove taqera híaro? tiro.

²⁴ Iesusíva mwítaa tuvaro vaiti mwira vu qauma ntapairi virera huvaro mwíva vutu taqero tíqaro, Ne vaiti taqe varuqata mwisa satari nraantantama setama nrue variavo, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro Iesusíva qaiqaa nai sauqu mwira vuqaa vatovaro mwira vuvano ntapairi vuvaro mwíva suqema sero esaa inraisa taqero.

²⁶ vaiti mwíva ntapihi sero taqovaro Iesusíva mwira títero tíqaro, Sia mwi mwátusaraqí nríma ntantera viráitira, ena mwáatani vuane, tiro. Turama.

*Pítaava Iesusíra osarara tura
(Matíu 16:13-20; Rúku 9:18-21)*

27 Mwiraqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranravu-vata uro Sisariaa Piripai qaumato vahu mwatusaraqiara viro. Aaraqaa viqaro nai nraaqiaranravu sapara hiro tiqaro, Nraase qoravano niara tavave tiva seqatave ti variavo? tiro.

28 Mwitaa tuvata mwisa tiqata, Mwo hiasa iara Ioniva nramari ni varivave tiavata, mwo hiasa iara mwiva tiri haivaqava Iraisaavave ti variavata, mwo hiasa iara mwiva tiri haivaqava poropeti vaiti mwovano qaiqaa qovarama viro nrue variso ti variavo, tita.

29 Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa sapara hiro tiqaro, So nérravu mwo? Né niara ta vaitiva varisove tiavo? tiro. Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, E Karaisiva, mesaiaa vaitivanove. E Kotiva titai vaitiva variaro, tiva seqatama te varuro, tiro.

30 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinravusara kepusaqama sero tiqaro, Siavatama mwi quara mwosa tiva niate, tiro.

*Iesusiva naatiara nai qutuanirara tiva nura
(Matiu 16:21-28; Ruku 9:22-27)*

31 Mwitaa tiva sero Iesusiva qua hoqarama tero vutu sero nai nraaqiaranravu mwiva naatiara nai qutuanirara tiva niro tiqaro, Ne mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nriqa vuani inraisara airi vararerave. Nrora vaitivanovata, Kotira saiqa vara mwate varia vaitisa vuniaa vaitivanovata, niara qumina vaitive tiva seta, ni qoririma matevarave. Mwisa mwitaa hiqatama ni ru saivaqena ne qutu vina taaramwo enta varina qaiqaa qaqi tivuanirave, tiro.

³² Iesusiva mwi quara vutu sero qoqaa tiva nuvaro Pitaava Iesusira vita uhini sero qaqao tiro, Qora quama tira hiaro, tuvaro

³³ Iesusiva tuqataa viro nai nraaqiaranravu taqero Pitaara irora hiro tiqaro, Saataanio, niarasata vuane. Sia ni vuqaa variiane. E sia Kotiva riaintema sera riaaro. E qumina waitivano riaintema sera rie variaro, tiro.

³⁴ Iesusiva mwitaa tiva sero nraase qora uairama vusavata nai nraaqiaranravuvata nraarama sero tiva niro tiqaro, Ni vataqiro nriari waitiva mwiva nai mwutusa vahianira qaqira sero vaiti ruseta hirite satarira vara qu varero ni naatiara nrinarove.

³⁵ Nai mwatani qaqi varianiraraqai nroraqama sero riaariva, mwi waitiva esaarama qutu vuanarove. Waitivano niara riemwaqiro viqaro ni saiga varareraro ni qua riemwaqiro viqaro uro qutu vuariva, mwi waitiva esaa enta qaqi variqiro vuanarove.

³⁶ Waitivano mwatani variqiro viqaro esaa inraisa uairama sero mwiraqaatairo qutu viraro mwiva uairama taani inraisava nataama serove mwira saahaqa hianarove? Sia mwi inraisava mwira so saahaqa hianarove.

³⁷ Waitivano qutu viro nara soqaave mwinro qaiqaa qaqi variqiro vuanarove? Sia mwiva mwi entara so soqaa utu sero qaiqaa qaqi variqiro vuanarove.

³⁸ Mwaa entara mwatani varia nraase qo-rasa uaqha hi saiqara utiqatama Kotira qaqira saavo. Vaiti mwovano niaravata ni quaravata mwoqama sero sauruariva, mwi waitiva vari-raqe ne mwatani mwatatai nraaqiarava variqana

naatiara ne tuvuaani entaraqaa naivata saurira inraisa vara mwianirave. Mwi entara ni qora kepusa osaravano niqaatairo itero ntuvaahe variragena naavuniaasa vatama sena tuvuanirave. Mwi entara ne mwi vaitira naivata saurira inraisa vara mwianirave, tiro. Iesusiva turama.

9

¹ Iesusiva mwitaa tiva sero tiqaro, Ne quqaa tianira riaate. Vaiti mwonravu mwaini mate mwaa tivita variasa sia qumina qutu vivarave. Kotiva nraase qoraqaa kepusaqama sero ntaqaihiari entava nrianira mwisa taqeta qutu vivarave, tiro.

Iesusira mwavantavano nai mwo qarama mwo mwavanta suqe mwavanta suqu vura

(Matiu 17:1-13; Ruku 9:28-36)

² Iesusiva mwitaa tuvaro 6 enta nritarovaro mwiva Pitaaravata, Semisiravata, Ioniravata, mwiravusaqai vita varero taaqi nroraqaa niarararaa varirerata vita. Mwini uro varuvaro mwisa vuqaa Iesusira mwavantavano suqu viro vahuvaro

³ mwira tuavaaqavanovata mwoqama sero itero tahuqi varura. Siana so vaiti mwovano hiqama tairaro mwitaama sero tahuqu vuanaro.

⁴ Mwitaama sero mwira mwavantavano suqu viro vahuvata mwira nraaqiara taaramwonravuvano variqata taqovata Iraisaasa Mosesisa mwisa haivaqasatana qovarama vita variqata Iesusira vatama seta qua ti varura.

⁵ Mwitanasa Iesusira vatama seta qua ti varuvaro Pitaava Iesusirara tiqaro, Mwaara ti varirara vaitio, suqemama tirenravu i vatama seta

mwaini nrurasa varuro. E sove tirera, te haraara nraavu taaramwonravu iara mwo, Mosesirara mwo, Iraisarara mwoma seta hoqa nataare, tiro.

⁶ Mwisu mwoqama sero nraatuqa tovata varuvarora tiro, Pitaava nara quave tianirave tiro, mwi quara turama.

⁷ Mwitaa tuvaro tonavuvano qovara hiro mwisuqaa ntuvuqu sovaro quavano tonamwuqitairo tiqaro, Mwaa ni maqu mwirara ni mwutusa nti variva variso. Nérvu mwira qua riaate, tiro.

⁸ Mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano qamwanramase tuqataqata hiqata taqovaro sia mwovanovata Iesusira nraaqani varuvaro Iesusivaqai nariaraa varura.

⁹ Mwitaa huvata mwisa taaqi mwiraqaataita tui varuvaro Iesusiva mwinravusara kepusaqama sero tiqaro, Mateqaa taqaa inraisarara sia mwosa qamwanrama seta tiva niate. Ne mwatani mwatatai nraaqiarava ne naatiara qutu vina qaiqaa qaqi tivina varianiraqaataita né soma tiva niqita vivarave, tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvata Iesusiva tuntema seta sia mwosavata tiva ninraitita, niariaqai nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, Iesusiva nai qaiqaa tivuanirara tira nataa hi quarave tiso? tita.

¹¹ Mwitaa tiva seta mwisa Iesusira sapara hita tiqata, Mwaara osara tiva ni varia vaitisa tiri tiva timwita tiarave. Iraisava tiri haivaqava mwiva nraante qovarama viro nri ntaanarove, ti variarave. Naraqamave mwisa mwitaa ti variavo? tita.

¹² Mwisu mwitaa tuvaro Iesusiva tiva niro tiqaro, So mwisa quqaa ti variarave. Iraisava

nraante esaa inraisa ntapihi sero tequama tareraro nriarivama variso. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara mwo? Nara qua niara qara ntuva tova vahirave? Niara mwiva airi nriqa vuani inraisara varaqiro virata mwiraqaataita mwisa mwira qoririma mwatetama mwirara gumina vaitive tivarave tiro, qara ntuva torave.

¹³ So ne iniara tiqana Iraisava vaasa nrima varurarama tuqo. Mwiva nrima varuvata vaiti mwonravuvano mwira niari sasa huntama seta mwira uaqama mwatorave. Kotira vukuqi qara ntuva tova tiqaro, Naatiara mwira mwitaa hirave tura mwivau mwira mwitaa hurave, tiro.

Iesusiva nraaqiaraqitairo vaana titovaro nritarero vura
(*Matiu 17:14-21; Ruku 9:37-43*)

¹⁴ Mwitaa tiva sero Iesusiva nai nraaqiara hininravu sonani uto taqovata nraase qora airivano uairama vita varuvata mwaara osara ti varu vaitisa mwini variqata Iesusira nraaqiaranravu sapata irora hi varura.

¹⁵ Mwisu uto ntovata mwini uairama vita varusa qamwanrama seta Iesusira taqeta nriharama vita santeta uro mwira qua mwantovaro

¹⁶ Iesusiva nai nraaqiara hini mwinravusa sapara hiro tiqaro, Nara inraisa saarave né mwisa sapata irora hi variavo? tiro.

¹⁷ Mwitaa tuvaro nraase qora vutaqitairo vaiti mwovano mwira tiva mwiro tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, vaanavano ni maaqu vutaqi varisaro mwiva sia so qua tisanara tina, ne e hianarani vitena nruqo.

18 Vaanavano ni maaqu ntavaaqavu sero mwira mwataqaa tuta saisaro mwira nroqitairo taaraparavano nrisaro nai vai kutisaro esaa mwira mwavantavano ntapihi viro kepusaqama vivihirave. Ne i nraaqiarara vaana titaivaro nritarero vuarive tuqata mwisa mwitaa hiare tiavaro vaanavano sia nritare virave, tiro.

19 Vaiti mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwi quara riero tiqaro, Né mwaa entara varia nraase qorasa Kotirara qumimaqama seta sia mwirara riaavo. Qike, né ni pupohaira uti variavana ne nataama nanive nkyi sapata varianirave? Ne nataama entave variqana ini saahaqa hianirave? So nraaqiara mwira vita varetu mwaini nriate,

20 tuvata vite nruvaro vaanavano Iesusira taqero nraaqiara mwira vara mwataqaa tuta so-varo tuqataaqata hi varuvaro mwira mwavanta ntirintiri hi varuvaro taaraparavano mwira nroqitairo mwo uti varura.

21 Mwitaa hi varuvaro Iesusiva mwira qora sapara hiro tiqaro, Taire hoqarama serove mwitaa iso? tiro. Mwitaa tuvaro mwiva tiqaro, Nraaqiara pataru varisaro mwitaamaqiro virave.

22 Vaanavano mwira rusaase tiro, mwira vara tiaqive nramariqive tuta sairave. E tiri so saahaqa hirava varirera, tiriara po tiqara tiri saahaqa hiare, tiro.

23 Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, E tiqara, E so tiri saahaqa hiravave variaro tianarave. E siave ntapihira hiaro? Kotirara kepusaqama sero riariva esaa saiqo so varaanarove, tiro.

24 Tuvaro nraaqiara mwira qova qamwanrama sero tiqaro, So ne Kotirara riemwaqina vuva

siana soqa iso. Evata ni saahaqa hiraqena ne Kotirara kepusaqamase riemwaqina vuase, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva taqovata nraase qora uairama vusa itai itai vaini nruvaro Iesusiva vaana irora hiro tiqaro, E sia qua tiara vaanavave. E nraatora hiara vaanavave. E nraaqiara mwiqitaira nritarera vuane. Sia qaiqaavata nraaqiara mwiraqi viqetera variane, tiro.

²⁶ Mwitaa tuvaro vaana mwiva nroraqama sero aasara ntero nraaqiara mwira vara ntuqutuvoro ntirintirima sero mwiva qutu vusa nraantantamwa sero ntuva viro vahuvata nraase qoravano tiqatama, Mwiva qutuma viso, tita.

²⁷ Tuvaro Iesusiva mwira sauquqaa tu varero mwira vara mwaaviarama sovaro so qaqi tiviro varura.

²⁸ Nraaqiara mwiva so qaqi tiviro varuvaro Iesusiva mwiraqaatairo uro nraavuqi varuvata mwira nraaqiaranravuvano uro mwira tiremase nariaraa sapara hita tiqata, Te vaana mwira titauro sia nritarero virave. Naraqamave te sia so mwitaa huro? tita.

²⁹ Mwisaa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mwitaa hiani vaanara sia so qaqi titaivaro nritarero vuanarove. Kotirara aasara nteqatama titaivaro so nritarero vuanarove, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva qaiqaa nai qutu viro qaqi tivuanirara vutu sero tiva nura

(Matiu 17:22-23; Ruku 9:43-45)

³⁰⁻³¹ Mwiraqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata mwi mwatara seta Karirini vura. Mwini viqaro qua ntapihi sero nai nraaqiaranravu tiva

niariva vahuvarora tiro, mwovano te vuanara huaama sero taqaaso tiro uqetase titero vura. Iesusiva nai nraaqiaranravu tiva niro tiqaro, Mwovano ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama sairata ni ntavaaqavuqita uro vaiti sauquqi saivata ni ru saivagena qutu vina taaramwo enta vari senama qaiqaa qaqi tivuanirave, tiro.

³² Iesusiva mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano mwi quara osara sia ntapihi riaraitita, mwiva qua tura nraatu aatu hiqata sia mwi quara osarara sapara hura.

*Tavave tirinravuqitairo nroraqama viro vuniaa
vaitivano varianarove tura
(Matu 18:1-5; Ruku 9:46-48)*

³³ Mwiravusa vusa Kapeniaani uro ntovaro Iesusiva nraavuqi uro variqaro nai nraaqiara mwisa sapara hiro tiqaro, Nénravu aarana nriqata nara qua tiva setave irora hiavo? tiro.

³⁴ Mwitaa tuvata mwisa sia qua tiraitita, tirema varura. Mwiravusa aarana nriqata mwitaama tita, Tavave tirinravuqitairo nroraqama viro vuniaa vaitivano varianarove? tura. Mwitaa turara tita, mwisa sauriqata sia Iesusira tiva mwita.

³⁵ Mwiravusa sia qua tuvaro Iesusiva mwatasaa viro mwisa nraarama sero tiva niro tiqaro, Sai ne nroraqama vuani vaitira osara ini tiva niase. Vaiti mwovano nroraqama vuataa hiariva siama vuni uro variqaro nroraqama vuanarove. Mwiva nroraqama vuataa hiraro naatiarani variqaro esaa nraase qora saiqa vaiti variarivama nroraqama vuanarove, tiro.

³⁶ Iesusiva mwitaa tiva sero nraaqiara pataru vita sero mwisa vuqaa vatero mwira avuhu sero tusero tiqaro,

³⁷ vaiti mwovano niara riegaro nraaqiara mwataa hianirara gamwateqaro suqema mwataariva mwiva nivatama mwitaama mataanarove. Mwiva mwitaa hiqaroma Kotiva ni titairavatama gamwata mwataanarove, tiro. Iesusiva turama.

vaiti mwovano Iesusira nrutu nteqaro saiqa varora
(Ruku 9:49-50)

³⁸ Iesusiva mwi quara tuvaro Ioniva tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, te taqauraro vaiti mwovano i nrutu nteqaro vaana tite varirave. Mwi vaitiva sia tirivata i vataqiro nrue variva mwitaa ihatara tita, te mwirara eqaane tiva seta, mwira antua tauro, tiro.

³⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Sia mwi vaitira antuaate. Mwovano ni nrutu nteqaro nrora saiqa varero mwiraqaatairo mwiva sia gamwanrama sero niara uqa hi quara tianarove.

⁴⁰ Mwovano sia tiri nnavutaaga hiariva varirera, mwi vaitiva tiri nnavunaavama varianarove, tiro.

⁴¹ Ne tianira riaate. Ini nramari nraataa hirata varivaro mwovano iniara Iesusira nraaqiarave tiva sero, nramari ini niani vaitiva variraro Kotiva sia mwira tauru saraitiro, mwira soqaa suqema sero mwianarove, tiro.

Mwora uqa hi aarara nraamwuterorave tura
(Matiu 18:6-9; Ruku 17:1-2)

⁴² Iesusiva mwitaa tiva sero nraaqiara pataru vaasa avuhu sero tutorara tiqaro, Nraaqiara mwaa voti hiariva ni qua riaariva variraro vaiti mwovano nri ntero uaga hi aarara mwira nraamwutairera, mwira saara mwi vaitiraqaa qua nroraqama sero vahianarove. Vaiti mwira nruntaqi ori nrora saantaru sero nrukaqi tuto saivaro mwi vaitiva sia nraaqiara pata mwira uaga hi aarara nraamwutaataarave.

⁴³ Mwi quara riegarama i sauqu hinivano uaga hi saiqara uti varirera, mwira teqa sera saane. Mwiraqaataira sauqu kuaiqaqai vahiariva soma naavuni vira qaqi varinarave. E sauqu taaratana vahiariva uaga hi saiqara uti variraro i tia iteqaro sia qipaaniraqi tuta saasorave.

⁴⁴ [Mwi mwataraqi imwivano qutu vuani mwavantara qaqiqai nravaqiro vi varianarove. Tiavano iteqaro siama qipa vuanarove.]

⁴⁵ I suqu hinivano uaga hi saiqara uti varirera, mwira teqa sera saane. Mwiraqaataira suqu kuaiqaqai vahiariva soma naavuni vira qaqi varinarave. E suqu taaratana vahiariva variraro i tia nroraqama sero itaaniraqi tuta saasorave.

⁴⁶ [Mwi mwataraqi imwivano qutu vuani mwavantara qaqiqai nravaqiro vi varianarove. Tiavano iteqaro siama qipa vuanarove.]

⁴⁷ I vu hinivano uaga hi saiqara utirera, vauru saane. E vu kuaiqaqai vahiariva soma Kotiva ntaqaihi mwatusaraq i vira qaqi variqira vinarave. I vu taaratana vahiariva uaga hi saiqara utuqira viraro i tia nroraqi tuto saasorave.

⁴⁸ Mwi mwataraqi imwivano qutu vuani mwavantara qaqiqai nravaqiro vi varianarove.

Tiavano iteqaro siama qipa vuanarove. (Ais 66:24)

⁴⁹ Hore aatai ntema sero tiaqotairo esaa nraase qora aataanarove.

⁵⁰ Hore suqe inraisave. Horevano uaqama viro sia qiasaa hirera, siama so qaiqaa utu sairaro qiasaa hianarove. So né hore suqera votima seta varivaro ini mwutusa qihaasa hirata nariara nariara suqe hiqata variate, tiro. Iesusiva turama.

10

*Nraase qaqirase osarara Iesusiva tiva nura
(Matiu 19:1-12; Ruku 16:18)*

¹ So Iesusiva mwi mwatara sero Iutiaani vuva uro Sotaani nramari qarero vutura hini tosanu vuva. Iesusiva uro varuvata qaiqaa nraase qora airivano mwiva varunani uairama vita varuvaro Iesusiva nauqaa hunte qaiqaa mwasaasa mwisa tiva ni varura.

² Iesusiva mwini varuvata Parisi vaitinravu mwiva varunani uro nteta Iesusiva api qua tiarive tita, mwisa mwo qua Iesusiva sapara hita tiqata, Sove vaitivano nai nraata qaqira saanarove? tita.

³ Tuvaro Iesusiva niari sapara hiro tiqaro, Haaru ini haivaqava Mosesiva nara quave iniara mwitaa mwitaa hiate tiqaro tiva torave? tiro.

⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwinravusa tiqata, Mosesiva mwataa tiva torave: vaiti mwovano nai nraata qaqira sareraro hiqaro gara mwo ntuva sero nai nraata mwinro tiqaro, So i qaqira sauqo, tiva seroma titaananrove, turave. Mosesiva qua mwitaama sero tiva torave, tita.

⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mosesiva variqaro taqovaro ini haivaqasavara mwutusavano kepusaqa huvata sia mwisa Kotirara riorave. Mwitaa hi varuvarora tiro, Mosesiva mwi quara tiva torave.

⁶⁻⁷ Tauraaqama sero sia mwitaama vahurave. Tauraa Kotiva naavuvata mwatavata utu sero vatero tiqaro, Ne vaitivata nraasevata utu sena vataurara tiro, vaitivano nai nrosa qosa sero nai nraatantiri ntaaqau vita mwitana kuaa mwavanta votima seta varivarave.

⁸ Mwitana sia mwo mwavanta mwo mwavanta variraitita, mwitana kuaa mwavantaqaima varivarave, turave.

⁹ Kotiva naivano vaativata nraatavata vara kuaaqaa ntaaqau tairara tiro, sia mwovano mwitanasa tusama saarive, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwitaa tiva sero nraavuqi uro varuvata mwira nraaqiaranravu Iesusira mwi quara osarara sapara huvaro

¹¹ Iesusiva mwinravusa tiva niro tiqaro, vaiti mwovano nai nraata qaqira sero mwo nraase varaariva, mwi vaitiva qaraaha nraasantiri nrueqaroma muaraqama seroma mwisantiri nruaananrove.

¹² Mwira votima sero nraasevano nai vaati qaqira sero qaraaha vaiti varaariva, mwi nraasevavata qaraaha qoraisi mwisantiri nrueqaroma muaraqama sero nruaananrove, tiro.

Iesusiva nraaqiaranravuqaa nai sauqu vateqaro sugema mwatora

(Matiu 191-12:13-15; Ruku 18:15-17)

¹³ Iesusiva varuvata nraase qora mwisa niari nraaqiara vita vareta Iesusiva nai sauqu

mwisaqaa vataarive tita, Iesusiva varunani uro saare tuvata Iesusira nraaqiaranravuvano mwisa irora hi varura.

¹⁴ Mwitaa huvaro Iesusiva taqero nai nraaqiaranravu niari irora hiro tiqaro, Qaqao, né nraaqiara mwisa qaqi saivata ne hunani nriate. Sia mwisa aara antuaate. Kotiva ntaqaihiari mwatusava mwi nraaqiarasa voti hiasa mwisa mwatusama vahianarove.

¹⁵ Mwaa quara riaate. Vaitivano sia nraaqiara votima sero Kotira qua riaariva, mwi vaitiva siana Kotiva ntaqaihiani mwatusaraqí vuanarove, tiro.

¹⁶ Iesusiva mwitaa tiva sero nraaqiara mwisa avuhu sero tutero nai sauqu mwisaqaa vateqaro mwisa suqema mwatora.

*Airi inraisa vato vaitirara tura
(Matiu 191-12:16-30; Ruku 18:18-30)*

¹⁷ Iesusiva aarana virera huvaro vaiti mwovano santero nrima Iesusira sapara hiro tiqaro, E mwaara ti variara vaitiva suqevave. Ne nataa hi saiqara mwo saiqa mwo saiqa suqe saiqa Kotirani vara mwataaniraqaatainave naatiara ne esaa enta qaqi variqina vuanirave? tiro.

¹⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E naraqamave niara vaiti suqevave tiaro? Kotivaqaima suqeva variso.

¹⁹ E Kotiva tiva to quarara riaane. Mwira quavano mwataama sero vahirave:

Sia mwora rusaane.

Sia mwora nraasera nruaane.

Sia muara varaane.

Sia unra qua tiane.

Sia unra utu seqara mwova hiani inraisara varaane.

Ena nrosa qosa nrutu tuaahera nataane, turave.
(Kis 20:12-16)

Kotira quavano mwitaama sero vahirave, tiro.

²⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaitiva tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, ne nraaqiarasaa variqana ne mwi quara rieqana mwitaa mwitaamaqina nrurave, tiro.

²¹ Mwitaa tuvaro Iesusira mwutusavano mwi vaitirara vahuvaro mwira taqeqaro mwira tiva mwiro tiqaro, E kuaa inraisaraqai aara ntaaro. Uro ena vatena inraisara mwosa nira munima vara sera vehi nraase qora tusama sera niraro naavuni i soqaa vahiarive. Mwitaa sera mwiraqaataira ni vataqira nriane, tiro.

²² Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaitiva mwi quara riero inraara viri ratero varura. Mwiva airi inraisa vatovara tiro, sia Iesusira qua riaraitiro, qaqira sero mwira mwutusavano uaqqa huvaro vurama.

²³ Vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranravu vara ututuma sero taqero tiqaro, Airi inraisa vatesa Kotiva ntaqaihi mwatusaraqai mwusaari tu seta vivarave, tiro.

²⁴ Mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano mwi quara rieta, Qike tita, Iesusiva nataihi quarave tiso, tuvaro Iesusiva qaiqaavataqai mwi quara tiqaro, Ni nraaqiaranravu tuaavo, nraase qoravano Kotiva ntaqaihi mwatusaraqai vinerata mwusaari tuseqatama vivarave.

²⁵ (Kameri quara nroravano nataama serove vuqa uvintaqi ntuqiaranarove? Sia so mwitaa hianarove.) So kamerivano vuqa uvintaqi

ntuqiaraariva so vahirarove, airi inraisa vataarivavata Kotiva ntaqaihi mwatusaraqı so vuanarove, tiro.

²⁶ İesusiva mwıtaa tuvata mwıra nraaqıaranravuvano mwıra quara airi nraato tiqata qıke tita, Airi inraisa vataariva Kotiva ntaqaihinani sia so virera, nai tarave Kotiva vitaanarove? tita.

²⁷ Mwıtaa tuvaro İesusiva mwısa itutuma sero taqero tiqaro, Mwatani variasa niari kepusara siama so vivarave. Kotiva saahaqa hirata so vivarave. Kotiva esaa saiqa vare varıvave, tiro.

²⁸ Mwıtaa tuvaro Pıtaava tiqaro, Taqaane. Tirenravu i vataqita virera hiqata esaa inraisa mwini seta qaqıma nruru, tiro.

²⁹ Pıtaava mwıtaa tuvaro İesusiva mwısaara tiqaro, Ne quqaa qua tianira riaate. Sia ne n  saiqa varerara tauru saanirave. Vaiti mwovano nai nraavu maatave, nai qata vasaave, nai nrura nrasaave, nrora qorave, nai nraaqıarave, nai mwatave, mwini sero niara riero ni saiqara riero vuariva,

³⁰ mwi vaitiva mwıra qiata soqaa vareqaro sia kuaa nani varaanarove. Mwıva mate mwaa mwataraqaa soqaa vareqaro airi nani varaanarove. Mwıva nraavuve, qata vasaave, nrura nrasaave, nrosave, nraaqıarave, mwatave, mwi inraisara mwi inraisara airi inraisa varaanarove. Ni qua varaari vaitiva varirata mwıra saara mwıra uaqama mwataıvaro varianarove. So ni qua varaariva qutu viraro Kotiva mwırara esaa enta qaqi variqıra vuane tianarove.

³¹ Mate nraase qora airivano vuni variasa qaso tuvıtareta naatıaranıma varıvarave. Mate naa-

tiarani variasa qaso nritareta vunima varivarave, tiro.

Iesusiva taara mwo nani nai qutu viro qaiqaa tivuanirara nai nraaqiaranravu vutu sero tiva nura

(Matiu 20:17-19; Ruku 18:31-34)

³² Mwisa Ierusareminiara aaraqaa vi varuvaro Iesusiva nraante nariaraa vuni vi varura. Mwiva vuni vi varuvata mwira nraaqiaranravuvano naatiara nriqata airi vu nraato tuqita vi varuvata nraase qora mwonravuvano Iesusira vataqita nrusavata aatu hiqata nri varura.

Mwitaamaqi vi varuvaro mwiraqaatairo Iesusiva nai nraaqiara 12 nraavu nraarama sero niariaraa vita varero viqaro naatiara naiqaa qovara hiani inraisara qaiqaa tiva niro tiqaro,

³³ Riaate. Te Ierusaremini uro variarata vaiti mwonravuvano ni mwatani mwatatai nraaqiarara ntavaaqavuqita uro saivata Kotira saiga vara mwate vari vaitisa mwisa vuniaa vaitinravuvanovata, mwaara osara ti varia vaitisavata, mwisa niara mwira ru saate tiva seta, ni vitaqita uro Romeni mwatanaasa sauquqi tuta saivata ni ru sevarave.

³⁴ Mwi mwatanaasa niara raima mateta, niqaa quaanu vihiteta, saantaqo ni ntugutuse vateta, ni rusaivaqena qutu vuanirave. Ne qutu vina taaramwo enta varina qaiqaa qaqi tivuanirave, tiro. Iesusiva turama.

Semisisa Ionisa niaritana nroraqaa hirara Iesusira sapara hura

(Matiu 20:20-28)

³⁵ Sepetira mwaaqutana Semisisa Ionisa Iesusiva varunani uro nteta Iesusira sapara hita tiqata, Mwaara ti variara vaitio, e mwo inraisa tiritana quara eo tiva sera mwitaama tiva taanterama nruro, tita.

³⁶ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne nítana nataave hi-anirave? tiro.

³⁷ Tuvata mwitanasa tiqata, Naatiara e kepusavano nraase qoraqaa ntaqaihiqara nrora vaiti taintaqa mwatasaa vira variqara e tiraro tiritanaqitairo mwovano nroraqama viro i sauqu tanarani mwatasaa viro variraro mwovano nroraqama viro i sauqu saanaaqani mwatasaa viro variarive. Tiretana mwirara rieqatama i sapara huro, tita.

³⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Nétana sia ntapihi seta vu nraato tiraitita, apiqama seta ni sapara hiavo. Kaapuqitai nramari nraan-tema sena ne nriqa vuani nramarira nraanira, sove nétanavata nrevarave? Ne nriqa vuani inraisara nramari varaantemase varaanira, sove nétanavata varevarave? tiro.

³⁹ Tuvata mwitanasa tiqata, Tiretana soma mwitaa hianarave, tuvaro Iesusiva mwitanasa tiva niro tiqaro, Quqaama ne nramari nraanira nétanavata nrevarave. Quqaama ne nramari varaanira nétanavata varevarave.

⁴⁰ Ni sauqu tanaranivata saanaaqanivata mwatasaa vita vari vaititanasara siama ni saiqa vaiso. Ni qova vaiti taaratana tequamataisa, mwitanasama mwiraqaa mwatasaa vita varivarave, tiro.

⁴¹ Mwitaa tuvata Iesusira nraaqiara hini 10

nравувано mwi quara rieta mwira saara Semi-sisa Ionisa irora hura.

⁴² Mwiravusa mwitanasa irora hi varuvaro Iesusiva mwiravusavata mwitanasavata nraarama sero eqaate tiro, Mwo mwatanaasa ntaqaihiqi vi varia osarara né ntapihiarave. Mwisá qíata vaitivano nritareta virito variqata mwi saiqara mwaa saiqara vara timwataate ti variarave. Mwisá nrora vaitivano tiqata, Te nroravano varuro. Tiri quaqai riemwaqita vuata, ti variarave.

⁴³ Nénravu sia mwisá nraantantaate. Iniqitairo mwovano nrora varireraro mwiva ini saiqá vaiti nraante variro naatiara nroraqama vuanarove.

⁴⁴ Iniqitairo mwovano nritarero vuni varireraro tiariva, mwiva rupa tai vaitira votima sero ini saiqá vara nataanarove.

⁴⁵ Ne mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Nevata sia nraase qoravano nini saiqá vara mataatera tuvuvave. Ne nraase qorani saiqá varaqina viqana airi nraase qora saahaqama natena mwisara qutu virerave tiva sena tuvuvave, tiro. Iesusiva turama.

*Iesusiva Vatimiaasira vu ntapairi sora
(Matiu 20:29-34; Ruku 18:35-43)*

⁴⁶ Iesusiva nai nraaqiaranravuvata vuva Ierikoni nrintero mwi mwatusara nraatarero virera huvata nraase qora airivano mwira vataqita vi varuvaro vu qipa vu vaitiva Vatamiaasiva, Timiaasira mwaaquvano variqaro mwo inraisa miata tiva seqaro naaru ti varu vaitiva aara tosani mwatasaa viro varura.

⁴⁷ Mwiva mwini variqaro riovata mwo husa tiqata, Iesusiva Nasaretinaava nritare vi variso, tuvaro riero mwiraqaatairo mwiva paatiro Iesusirara aasara ntero tiqaro, Iesusio, Devitira mwaaquo, qaqi niara po se tiva mataane, tiro.

⁴⁸ Vu qipa vu vaitiva mwitaa tuvata airi nraase qoravano mwira irora hita tiqata, Tirema variane, tuvaro mwiva sia mwisa qua riaraitiro, qaiqaa paatiro aasara ntero tiqaro, Devitira mwaaquo, qaqi niara po se tiva mataane, tiro.

⁴⁹ Mwitaa tivaqi vuvaro Iesusiva nrima mwiraqaa tiviro variro tiqaro, Nraaraivaro nriarive, tuvata mwisa vu qipa vura nraarama seta tiqata, So qamwa tegara variane. Tivuanne. Mwiva ima nraaraiho, tita.

⁵⁰ Mwisa mwitaa tuvaro vaiti mwiva nai vaaqa qutora vara qaqinani sero tiviro Iesusiva tivi varunani vuvaro

⁵¹ Iesusiva mwira sapara hiro tiqaro, Nivano i nataa hiarive tirave nriaro? tiro. Mwitaa tuvaro vu qipa vu vaitiva tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, e ni vu ntapairi saanterama nruqo, tiro.

⁵² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, So vuane. E niara mwiva so ni saahaqa hianarove tiararoma i vu ntapairi viso, tiro. Mwitaa tuvaro mwira vuvano qamwanrama sero ntapairi vuvaro mwiva so taqero. Mwiva so taqeqaro Iesusira vataqiro aaraqaa vurama.

11

Nraase qoravano Iesusira qamwata mwate

varuvaro mwiva Ierusaremiqi vura

(Matiu 21:1-11; Ruku 191-12:28-40; Ioni 12:12-19)

¹ Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata vuvaro Ierusaremi qaumato vahuvata mwisa Betapaasivata Betaani mwatusanivata uro ntoro. Mwatusa mwitanava Oripsi taaqi mwevaqi vahura.

² Uro ntero Iesusiva nai nraaqiara taaratana titero tiqaro, Nétana viti mwatusaraqi vivaro ini vuvano vaasama ntonki mwo saantaru tera taqaanarove. Mwira qaraaha ntonki sia vaiti mwovano mwira mwoqaaqaa mwatasaa viro varirave. Nétana uro mwira huaama seta mwira ntatu seta vitaqita nrima ni miate.

³ Mwovano initanara narave uti variavo tirera, nétana mwitaama mwira tiva mwiate. Tiri nroravano ntonki mwirara tisatama nruro. Pataqa vari sero qaiqaa vara sairaro nrianarove, tiate, tiro.

⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwitanasa mwatusa mwiqi uro ne taqovaro ntonkivano aaraqaa qetiana saantarutova varuvata mwitana mwira avanti varuvata

⁵ vaiti mwonravu mwini tivita varusa tiqata, Nétana naraqamave mwira avanti variavo?

⁶ tuvata mwitanasa vaasa Iesusiva tu quara tiva nuvata so vitaate tita.

⁷ Tuvata mwitanasa qaraaha ntonki mwira vitaqita uro Iesusira mwura. Uro mwita mwira nraaqiaranravuvano niari vaaga ntonki mwoqaaqaa vuti mwatovaro Iesusiva mwiraqaa mwaarintero mwatasaa viro variro aaraqaa vura.

⁸ Aaraqaa vi varuvata nraase qoravano Iesusirara qamwateqata niari tuavaaqa aaravau vuti

mwatovata hini husa vutaqitaita satari mware teqaqita uro aaravau vuti mwatora.

⁹ Mwitaamaqi viqata Iesusira vuni vi varu nraase qorasavata, mwira mwoqani nri varu nraase qorasavata, aasara nteta tiqata,

Sai mwira nrutu tuaaheraare.

Nroravano nai nrutuqa nri vari vaitira suqema mwataiso. (Sng 118:26)

¹⁰ Tiri haivaqava Devitiva kepusaqama sero ntaqaihintema sero mwivavata ntaqaihiqiro vuanirara tiro, Kotiva mwira suqema mwataiso.

Esaa naavuniaasa mwira nrutu tuaaheraate, tita.

¹¹ Mwitaa tivaqita vuvaro Iesusiva Ierusalem-ini uro ntora. Uro ntero Kotira nraavu nroraqi verantero esaa inraisa mwiqi vahura taqamwa sero, veva ntero entama virera huvaro nai nraaqiara ¹² nraavu sapata nrima ntantero Betaanini vura.

Fiki sia tava riora
(Matiu 21:18-19)

¹² Mwira qararaara mwinravusa Betaanitaita uto ntanteta nri varuvaro Iesusira nraataa huvaro

¹³ mwiva taqovaro vutura mwosata fiki, mwira tava nre varu satariva vahuvaro mwira mware airi vahura. Mwira tava vahirera, hiqi sena nraase tiva sero, Iesusiva taqovaro sia mwira tava rio entava vahuvarora tiro, mwareqai ntora.

¹⁴ Mwareqai ntovaro Iesusiva fiki mwira irora hiro tiqaro, So, naatiara sia mwovanovata iqaatairo hiqi sero nraarive, tiro. Mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvata mwi quara riora.

Iesusiva Kotira nraavuqi vura

(Matiu 21:12-17; Ruku 191-12:45-48; Ioni 2:13-22)

¹⁵ Iesusiva nai nraaqiaranravuvata vuva Ierusalemi nrintero Iesusiva qaiqaa Kotira nraavuqi vera ntero taqovata soqaa saiqa varo vaitisa mwiqi variqata soqaa saiqa vare varura. Mwitaa hi varuvaro Iesusiva mwisa vara veva mwaatani sero, munima mwusaari tuqataaqi varu vaitisa taintavata vara rauru sero, kuri niqata munima vare varu vaitisa taintavata vara rauru sero.

¹⁶ Mwitaama sero mwiva mwi nraavura aatare-ganiara tiqaro, Mwaini sia aaravano vaiso. Né soqaa mwitaa inraisa vareqata sia mwaini vitare nritare hiare, tiro.

¹⁷ Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva qua tiva niro tiqaro, Kotira vukuqi mwitaama qua qara ntuva tova vahirave.

Nraase qora mwo mwatanaa mwo mwatanaasa ni nraavuara Kotirara aasara nte varia nraavurave tivarave, turave. (Ais 56:7)

Né variavaro mwaa nraavuva muara vaitivano quqetase uairama hia nraavura votima seroma vaiso, tiro.

¹⁸ Iesusiva mwitaa tuvata Kotira nraavuqi variqata Kotira saiqa varo vaitisavata, mwisa Iesusira qua rieta mwira saara Iesusira ruse aarara huua hi varura. Mwisu taqovata qaqi nraase qoravano Iesusiva tu quarara qamwate-qata sauqu ntukikiraagate varuvata mwinravusa mwirara rieqata Iesusirara aatu hiqata varura.

¹⁹ Iesusiva Ierusalemi varuvaro enta hirera huvaro mwiva nai nraaqiaranravuvata Ierusalemi sero vurama.

*Fiki aaharama vura
(Matiu 21:20-22)*

²⁰ Mwira qararaara toqaqi mwinravusa uto ntanteta nriqatama mwira nraaqiaranravuvano taqo-varo fiki mwira sauqu sauquvanovata tuqavanovata aaharama viro vahuvaro

²¹ Pitaava Iesusiva mwi satarirara tu quara riemwa tero Iesusirara tiqaro, Qike, mwaara ti variara vaitio, taqaane. Fiki e irorama taarava tamusama viso, tiro.

²² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinravusa tiva niro tiqaro, Ne tianira riaate. Nénravu Kotirara kepusaqama seta riemwaqita nruaate.

²³ Nénravu mwitaamaqi viqata mwaa taaqirara tiqata, Tuvitarera nrukaqi ntuva vuane, tivarave. Mwitaa tiqata sia taara nraato tiraitita, quqaqama mwitaa hianarove tivera, Kotiva ininravu saahaqa hiraro taaqivano tuvitarero nrukaqi ntuva vuanarove.

²⁴ Ne mwirara rieqanama iniara mwitaa tirerave. Né mwo inraisa vararerata Kotirara aasara nteqata quqaama mwi inraisara ni mianarove tiqatama né mwi inraisara mwo inraisa mwo inraisa so varevarave.

²⁵ Né tivi variqata Kotirara aasara nteqatama mwovano ini uaqama nataani quava vahirera, né mwi quara sia riemwaqi viraitita, mwi vaitira qua tauruse qaqira seta Kotirara aasara tiate. Né mwitaa hivaro ini qova naavuni variva né uqa hi saiqara uti quaravata qaqira sero tauru nataanarove.

²⁶ [Né sia mwosaqaa qua vahira qaqirase tauru saivera, ini qova naavuni variva siama

nítaqaavata qua vahianira qaqira sero tauru saanarove,] tiro.

Iesusirara tava i nroraqama saisarave e mwi saiqara varaqira vi variaro tura

(Matiu 21:23-27; Ruku 20:1-8)

²⁷ Iesusiva mwitaa tiva sero nai nraaqiaranravuvata uto ntero Ierusalemni uro varura. Iesusiva qaiqaa Kotira nraavu nroraqi vera ntero nrue varuvata Kotira nraavuqi variqata Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa nrora vaitinravuvata, mwaara osara ti varu vaitisavata, Iutaa nrora vaitivata, mwisa Iesusiva hunani uro nteta

²⁸ Iesusira mwira irora hita tiqata, E ta vaitiva variqarave mwaa saiqara vare variaro? Tava i nroraqama saisarave e mwaa saiqara vare variaro? tita.

²⁹ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva niari tiva niro tiqaro, Sai ne nraante ini saparama nataarita né ne tiani quara so tiva mivera ne nena nroraqama vina variqana mwaa saiqara varaanirara ini tiva niase.

³⁰ Tava Ionira nroraqama sovarove mwiva nraase qora nramari nurave? Kotivave iso, qaqi vaitivanove iso? Né ni tiva mivaqena riaase, tiro.

³¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwisa niari sapara hita tiqata, Te nara quave tianarave? Mate te tiqata, Kotiva Ionira nroraqama sorave, tiarera, Iesusiva tiriara, Né naraqamave Ionira quara sia quqaave tiavo? tianarove.

³² Qaiqaa mate te tiqata, vaitivanoqai Ionira nroraqama sorave, tiarera, mwi quavavata sia soqa hianarove, tura. Qaqi nraase qoravano Ionirara Kotira qua qovarama so vaitivave turara

tita, mwisa qaqi nraase qora nraatu aatu hiqata sia mwitaa tita.

³³ Mwisa mwitaa tiva seta mwiraqaatai Iesusir-ara tiqata, Nai tava Ionira nroraqama sorave? Sia te ntapihunarave, tita.

Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva mwisara tiqaro, Né mwitaa tiavana ne nina nroraqama saisana mwaa saiqara vare varurara sia nitavata tiva nianirave, tiro. Iesusiva turama.

12

Uaini vara tutoraqi sia suqema seta ntaqaihu vaitisara tura

(Matiu 21:33-46; Ruku 20:9-19)

¹ Iesusiva mwitaa tiva sero mwo quaqaa ntuva sero mwisa tiva niro tiqaro, vaiti mwovano uaini vara tuteru mwira vara ututu qurisa ratero mwata quvu sero uaini tatianira ututero haraara nraavu mwonta vaivaraara nraavu hoqa sero vatorave. Mwiraqaatairo niara mwo mwatani virera hiqaro mwo husa tiva niro tiqaro, Né ni uaini vutaqi ntaqaihiqata varivaqe ne vuase, tiva sero mwiva niara mwo mwatani vurave.

² Mwini uro varuvaro uaini hiqi entava nri ntovaro mwiva nai saiqa vaiti mwo titero tiqaro, E uro ni vutaqaa ntaqaihi mate variasa tiratama uaini ninanivata hiqise mataate, turave.

³ Mwitaa tuvaro mwini vuvata mwira vutaqaa ntaqaihi mwate varu vaitisa mwira saiqa vaiti mwira ntavaaqavu seta saavugotaita ntugutu seta vateta, sia uaini hiqise mwira mwiraitita, qaqi titovaro nrima ntantero vurave.

⁴ Qaқи nrіma ntantero vuvaro nraaso qova nai saіqа vaiti mwo titovaro vuvata mwіra vutaqaa ntaqaihi mwate varusa mwіra qiata ntukavu seta saurira inraisа mwurave.

⁵ Mwitaa huvaro nraaso qova nai saіqа vaiti mwo qaiqaa titovaro vuvata mwіra rusorave. So mwіtaamaqi vita, hini nai saіqа vaiti titosa saavuqotaita ntuqutu seta, hini rusorara tuqo.

⁶ Mwіra saіqа vaiti taiqа sovaro vaiti kuaіqаqai varura. Mwi vaitiva nraaso qora mwaaquvano varuvaro mwіra qora mwutusavano mwіrara mwoqavata vahu vaitiva varuvaro mwіra qova mwіravata naatiara esaara titero tiqaro, Mwisа ni maaqu taqeta niara mwіra mwaaquve tiqatama mwіra sugema mwatevarave, tiro.

⁷ Mwitaa tiva sero mwіra titovaro mwіni yuvata mwіra vutaqaa ntaqaihi varu vaitisa mwіra mwaaqu taqeta, nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, Mwіra qova qutu viraro mwaa vaitiva nai qora mwatavata, mwіtaa inraisavata, varaarivama variso. Nrivaqe te mwіra rusaararo mwіva varareraro hiani inraisava tiriniqai vahiarive, turave.

⁸ Mwisа mwіtaa tiva seta mwіra mwaaqu ntavaaqavuse ruseta mwaaqani mwaati qaqira sorave, tiro.

⁹ Iesusiva mwіtaa tiva sero mwisа saparama natero tiqaro, Mwisа mwіtaa hurara tiro, nraaso qova nai mwaaqu rusera saara nataave hianarove? Aaso qova nri ntero nai vutaqaa ntaqaihi vaitisa ru taiqа sero saata vaiti mwonravuara tiqaro, Néma ni vutaqaa ntaqaihi mataate, tianarove, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva mwisara tiqaro, Né siave Kotira vukuqi mwaa quara saara ntuva seta riaavo? Mwi quava mwataama tiro: Ori nraavu hokeqata ori mwo sia suqerave tivase qaqira saava, mwi oriva puhaqama viso.

¹¹ Kotiva mwi orira vara sero nroraqama saisata te mwira saiqā taqeta suqerave tunarave, turave. (Sng 118:22-23)

Kotira vukuqi mwitaamase qara ntuva torave. Né siave mwi quara saara ntuva seta riaavo? tiro.

¹² Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nrora vaitinravuvano ntapihi riovaro Iesusiva uaini vutaqaa ntaqaihi mwato vaitisara tiqaroma mwisaqaa ntuva sero tuvata mwisa Iesusira ntavaaqavu seta ko tiare tura. Mwitaa tiya seta nraase qoravano mwiqi uairama vusa tiri irora hivorave tita, mwisa nraatu hiqata Iesusira seta vurama.

*Taakisiqa hirara Iesusira sapara hura
(Matiu 22:15-22; Ruku 20:20-26)*

¹³ Iutaa vaiti nroranravuvanto vari seta mwiraqaatai mwisa Parisi vaiti mwonravuvata, Herotira nraavunaasa mwonravuvata, viteta tiqata, Né Iesusira sapara hivaro mwiva api qua tiraqe mwiraqaa qua vataare, tita.

¹⁴ Tuvata mwisa Iesusiva hunani uro nteta mwira sapara hita tiqata, Mwaara ti variara vaitio, te taqaurara e suqe quaqai ti variaravave. E sia vaiti nraatu aatu hiraitira, nrora vaitiaravata, qumina vaitiaravata, kuaa quaqai ti variaravave. E vaitivano Kotira vataqita vi aarara ntapihi sera tiva ni variaro. So mwaa quara tiva timwiraqe riaare. Te Kotira qua rieqata sove te

Romeni mwatanaasa vuniaa vaiti Sisaara taakisi mwianarave? (Mwi mwatanaasa sia Kotira qua riasave.) Mwira taakisi mwianarave siave mwianarave? tita.

¹⁵ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva taqovata mwisa nroqaataita suqe suqe ti variqata mwisa vu nraatoqitaita Iesusira uaqama mwatarerata uti varuvaro Iesusiva tiqaro, Naraqamave nénravu nivanto api qua tiarive tita mwitaa tiavo? So munima mwoku vara saivaqe ne taqaase, tiro.

¹⁶ Mwitaa tuvata munima mwira kuauru mwuvaro mwiva mwisa sapara hiro tiqaro, Munima mwiraqaa tara virivata tara nrutuvatave vahiso? tiro.

¹⁷ Mwitaa tuvata mwisa Sisaarave tuvaro Iesusiva mwisara tiqaro, Mwirara riegatama né Sisaava hianira nai mwita, Kotiva hianira nai mwiate, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata mwisa mwi quara rieta tiqata, Qike, mwiva tiri qua nraatara sero suqe qua tiso, tiva seta sauqu ntukikiraqate varura.

Saitiusi vaitinravuvano qutu vita qaiqaa qaqi tivirara Iesusira sapara hura

(Matiu 22:23-33; Ruku 20:27-40)

¹⁸ Saitiusi vaitivano Iesusiva varunani uro ntoro. Saitiusi mwisa niari mwaara qua riegatama mwisa tiqata, vaitivano qutu viro so mwiva esaarama qutu viro siama qaiqaavata tivuanarove, ti varu vaitisa uro nteta

¹⁹ Iesusira sapara hita tiqata, Mwaara ti variara vaitio, tiri haivaqava Mosesiva mwaara qua tiva timwiqaro mwitaa turave. Vaitivano sia nraaqiara mwataraitiro, qutu viraro mwira

qatavanove vasaavave mwira nraata varatero nraaqiara mwata humwuarama mwataanarove, turave.

²⁰ Te tiarara e riaane. Haaru gate vase 7 nravu varurave. Mwisá vasaava tauraanaava nraase varatero sia nraaqiara mwataraitiro, qutu vuvaro

²¹ mwira qata mwira naatiaraava mwira nraata varatero mwivavata sia nraaqiara mwataraitiro, qaqi variqiro viro qutu vurave. Mwiva qutu vuvaro mwira qata mwira naatiaraava nraase mwira varatero sia nraaqiaravata mwataraitiro, qutu vuvrave.

²² So mwitaamaqi vita esaa mwinravusa nraase mwira varateta sia nraaqiaravata mwataraitita, esaa qaqiqai qutu vurave. Qutu vuvaro naatiara nraase mwivavata variro qutu vurave.

²³ Naatiara nraase qora qaiqaa qaqi tivita vari entaraqaa mwi nraaseva tara nraatave varianarove? Mwiva qaqi varu entara qoraisi 7 nravu vara torave, tita.

²⁴ Saitiusi vaitinravuvano mwitaa tuvaro Iesusiva niari tiva niro tiqaro, Né Kotira qua qara ntuva tora sia ntapihí saasave. Né Kotira kepusavata sia ntapihí saasave. Quqaara sia ntapihí saasara tita, né api qua ti variavo.

²⁵ Naatiara nraase qora qutu visa qutu viraqitaita qaiqaa tivita qaqi variqita vi entara siama nraata vaati vare osarava vahianarove. Mwisá naavuniaasa nraantantama setama varivarave, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva tiqaro, Nraase qora qutu visa qaqi tivirara ne ini sapara hirerave. Né siave Kotira vukuqi Mosesiva mwaa

quara qara ntuva tora saara ntuva seta ntapihi riaavo? Kotiva mwitaa turave. Ne mwariqa Kotivave. Ne i haivaqara Evarahaamuraqaa ntaqaihina, Aisaakiraqaa ntaqaihina, Sekopuraqaa ntaqihuvave, turave.

²⁷ So riaate, Kotiva mwariqavano sia qutu viro taiqavi inraisaraqaa ntaqaihi varivama variso. Nraase qoravano qaiqaa qaqi tivi osarara ini vu nraatovano sia ntapihi visata api rieqata ti variarave, tiro.

*Nara quave Kotiva vuni vatai quava vaiso tura
(Matu 22:34-40)*

²⁸ Iesusiva Saitiusi vaiti sapata qua ti varuvaro mwaara osara ti varu vaitiva uro variqaro riovaro Iesusiva Saitiusi vaiti qua nraatara seqaro suqe quaqai ti varuvaro mwi vaitiva Iesusira sapara hiro tiqaro, Kotiva qua tiva taiva nara quavanove vuni vahi quava vahiso? tiro.

²⁹ Tuvoro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Mwaa quava vuni vahi quavama vahiso. Mwataama qara ntuva torave:

Né Isareri mwatanaasa riaate.

Tiriqaa ntaqaihi variva Kotiva mwariqa kuaiqavano variso.

³⁰ Esaa ena mwutusaqitairave, esaa ena mwanraquraqitairave, esaa ena vu nraatoqitairave, esaa ena kepusaqotairave, Kotiraraqai mwutusa vahirara variane, turave. (Lo 6:5)

³¹ Mwi quava vaisaro mwira naatiara osara qua mwo vahiso. Mwitaama tiro:

Enara mwutusa vataarantema sera ena henarar-
avata mwutusa vahirara variane. (Wkp
191-12:18)

So mwi quatanava vuni vahi quatanavama
vahiso. Sia mwo quavano mwi quatana nraatara
sairave, tiro.

³² Iesusiva mwitaa tuvaro mwaara osara ti
varu vaitiva tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, e
sugema sera ntapihima tiaro. E quqaama tiqara,
mwariqa Kotiva kuaiqavanoqaima variso tiaro.
Sia mwariqa mwovanovata variso, tiaro.

³³ E quqaama tiqara, Vaitivano mwutusaqi-
tairove, kepusaqotairove, Kotirara mwoqama
sero mwutusa ntiraro varianarove. Vaitivano
nai henarara nariara mwutusa vahintema sero
mwaravata mwutusa vahiarive, tianarave. Mwi
quatanava vuni vahiqaro hini qua nraatara
sairave. Mwo qua Kotira saiqa vara mwateqata
quara ruseta tia quara mwate varia quaravata,
mwi quatanava nraatara sairave, tiro.

³⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva taqovaro vaiti
mwiva sugema sero tuvaro Iesusiva mwira
tiva mwiro tiqaro, Kotiva iqaa ntaqaihariva i
qaumatoma variso, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata
vaiti saatavanovata Iesusiva tiri qua nraatara
saaso tita, sia Iesusira qaiqaavata nrima mwo
qua mwo qua sapara hura.

*Iesusiva Mesaiaa vaitiara sapara hura
(Matiu 22:41-46; Ruku 20:41-44)*

³⁵ Iesusiva Kotira nraavuqi variqaro qua tiva
niqiro viro tiqaro, Mwaara osara ti varia vaitisa
tiqatama, Mesaiaa vaiti Kotiva titaariva Devitira

osara kuaa osara mwiqinaa waitivanoma varianarove, tiarave. Mwisa nataama seta mwi quara ntapihi setave mwitaa tivarave?

³⁶ Haaru Kotira mwaraquravano saahaqa huvaro Devitiva nai mwitaa turave:

Kotiva ni nrora vaitiara tiqaro,

E nritarera ni sauqu tanarani mwatasaa vira variraqena ne i nrvutaasa ru taiqa mwataarira mwisaqaa suqu ntava tera variane, turave. (Sng 110:1)

Devitiva mwitaa turave.

³⁷ Devitiva mesaiaa waitivano qovara hianirara tiqaro, Mwiva ni nrora vaitive, turave. Devitiva mwitaa turara tiro, nataama serove mesaiaa waitivano Devitira nraisi so varianarove? tiro. Iesusiva mwitaa tuvata qumina nraase qora airivano uairama vita varusa mwira qua rieqatama gamwateqata varura.

*Mwaara osara ti varu waitisara tura
(Matiu 23:1-36; Ruku 11:37-54; 20:45-47)*

³⁸ Iesusiva qua tiva niqiro viro tiqaro, vaiti mwonravu mwaara osara ti variasa, né mwisara rauriqata variate. Nraase qoravano mwisa tiri taqeta qua mwanteqata gamwata timwataate tita, mwisa muahaa tuavaaqa suqera utu vareta nraase qora vuqaa maaketiqi nrue variarave.

³⁹ Mwisa mwaara nraavuqi vera nteta uqa hi taintara qaqira seta, suqe taintaqaqaqi mwatasaa vita variarave. Mwisa omwata nraaraqaa variqata mwisara nrora vaitive tiate tita, uro vaiti nroravano mwatasaa vita variaraqaa mwisavata mwatasaa vita variarave.

⁴⁰ Mwisā tetoqa varia nraasesa nraavuve mwo inraisave vataara muara vareta tiqata, Mwosa te qora inraisa utunara taqeta tiriara uaqaa hia vaitisave tivorave, tita mwisa nraase qora vuqaa variqata Kotirara muahaama seta aasara ti variarave. Qike, mwira saara mwisāqaa qua nroraqama sero vahianarove, tiro.

Vehi nraasevano munima pataqa Kotira mwura (Ruku 21:1-4)

⁴¹ Kotira nraavuqi taqu mwo vahuvata mwiqi nraase qoravano Kotira saiqara rieqata munima se varura.

So Iesusiva qua taiqa sero uro taqu mwira tataaqa mwatasaa viro variqaro nraase qoravano munima taqu mwiqi seqata vi varuvaro Iesusiva taqe varura. Mwiva taqovata airi inraisa vatosa munima airi mwiqi sora.

⁴² Se varuvaro vehi tetoqa nraasevanovata nri ntero munima patarutanaqai taquqi sora.

⁴³ Munima pataqarutana mwiqi sovaro Iesusiva nai nraaqiaranravu nraarama sero tiva niro tiqaro, Taqaate, vehi nraase tetoqavano sai munimava airi inraisa vataasa airi munima saaravata nraatara saiso.

⁴⁴ Airi inraisa vataasa niari munima hiniqaima taquqi saavo. Nraase mwiva vehi variqaro nai vatai munimara esaama saiso, tiro. Iesusiva turama.

13

Kotira nraavu akusaaraqama seta ntapairi serara tura (Matiu 24:1-2; Ruku 21:5-6)

¹ Iesusiva Kotira nraavuqitairo veva ntovaro mwira nraaqiara mwovano tiqaro, Qike, mwaara ti variara vaitio, taqaane. Mwaa nraavuva suqe hi nraavurave. Mwo ori mwo ori nroraqotaita vara seta hoqataa nraavuva suqe nraavuma vaiso, tiro.

² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Mate e nrora nraavu taqe variaro. Naatiara ori naiqaa naiqaa ntaaqautaava sia mwitaama sero vahianarove. Mwaa nraavura ntapairiqata mwira raaqu saivaro uto ntiraro orivano ntuvuraa vura hiro api mwona mwona vahianarove, tiro.

*Iesusiva naatiara airi muaara qovara hianarove tura
(Matuu 24:3-14; Ruku 21:7-19)*

³ Mwitaa tiva sero Iesusiva uro Oripi taaqiqaa mwatasaa viro varura. Oripi taaqivano mwaa hini vahuvaro Kotira nraavuvano vutura qarahi hini vahura. Mwitaama vahuvata Pitaavavata, Semisivavata, Ionivavata, Enturuvavatama seta mwiravusaqai vusa Iesusiva varunani uro nteta mwira sapara hita tiqata,

⁴ E vaasa Kotira nraavuara tianara taireve qovara hianarove? Nara nara inraisa qovara hirageve tirenravu mwi inraisaraqaa apeqama seta taqeqata mwi entava nriariva qaumatoga iso tianarave? E tiri tiva timwiraqe riaare, tita.

⁵ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mwovano mwi quara ini api tiva niaso tita, rauriqatama variate.

⁶ Naatiara airi vaitivano nri nteta ni nrtutu nteta tiqata, Kotiva ni titaisana nruvave. Ne mwaa

mwivave, tivata airi nraase qoravano mwisa unra quara quqaa quave tivarave.

⁷ Né varivaro nroraqamase ntaqi quava vainiqatairove niaratairove nrirata sia aatu hiate. Ntaqi inraisava qovara hianarove. Mwitaa hirata né mwirara riegata mwi entava esaara enta nri ntaiso tivorave.

⁸ Mwo mwatanaavano mwo mwatanaaravata ntaquanarove. Qiata vaiti mwovano nai hena qiata vaiti mwovata ntaquanarove. Mwo mwata mwo mwata mwaturavano tuandarove. Mwo mwata mwo mwata sarara aarantevarave. Mwi inraisava mwi inraisava qovarama virata sia esaara enta nri ntaiso tiate. Nraasevano nraaqiara mwatareraro hoqarero nriqa vintema sero, muaara ntaani entava qaqi hoqarama taiso, tiate.

⁹ Mwi entara aitutumaqi vita rauriqata vari-ate. Mwo hi vaitisa ini ntavaaqavuqita uro niari kaanasoriqaa seta, iniqaa qua vatevarave. Né mwaara nraavuqi varivata ini saavuqo ntuqutu seta vatevarave. Né ni saiqva vare varivata mwira saara ini ntavaaqavuqita uro kamanira nrora vaiti vuqaave, vuniaa vaitinravu vuqaave, saivata mwi entara né ni qua ntapihise tiva qovarama sevarave.

¹⁰ Ni qua suqe qua esaa mwo mwatanaa mwo mwatanaasa tiva niqi vivata esaama riemwa ntevarave.

¹¹ Naatiara mwisa ini ntavaaqavuqita uro ko tirera hivaro, sia ini suqu sauqu ntirata nara quave tianarave tiate. Mwi entara sia néta vu nraatoqitaita riemwa seta tiraitita varivaro Kotira mwaraquravano ini saahaqa hiqaro mwi

quara tiate tirata mwi quaraqai tiate.

¹² Naatiara vaitivano nai gatave nai vasaarave qovarama sairata ru sevarave. Mwira qova nai nraaqiara qovarama sairata ru sevarave. Nraaqiaravano niari nrosa qosa nrvutaaqa hiqata ru saate tivata mwisa ru sevarave.

¹³ Mwi entara né ni nraase qoravano varivatara tita, mwira saara esaa qaqi nraase qoravano sia iniara mwutusa vahirata varivarave. Mwitaama mwataivarovata sia qoriri hiraitiro, kepusaqama sero variqi viro uro taiqa saani vaitira, mwirama Kotiva vitaanarove.

Anoma sero qora inraisavano naatiara qovara hianirara tura

(Matu 24:15-28; Ruku 21:20-24)

¹⁴ Naatiara né taqaivaro anoma sero qora inraisavano qovarama viro sia mwirara variante tianira mwinima mwiva tiviro varianarove.— Mwaa quara saara ntirava ntapihi sera nraato tuane. Naatiara mwi entara mwi inraisava qovarama virata nraase qora Iutiaani variasa tivita santeta verara taaqiqaa vuata.

¹⁵ Mwi entara nraavu qetiana variariva siama nraavuqi vera ntero mwo inraisavata vararaitiro, mwiva mwo inraisa mwo inraisa qaqira sero qaqima santero vuarive.

¹⁶ Mwovano vutaqi saiqa vare variariva sia nai vaaqa varareraro nrima ntantero viraitiro, mwiva mwira qaqira sero qaqima sante vuarive.

¹⁷ Mwi entara nraaqiara tuaqahi nraasesavata, nraava ni vari nraasesavata, sia suqema varivarave. Ne mwi nraasesara po tuqo.

¹⁸ Sia huari itaani entaraqaa aatu vuaro tita né Kotirara aasara tivaro huari itaani entara niarive.

¹⁹ Po, naatiara mwi entara muaara vahiariva nroraqama sero vitarero vahirata nraase qora sia suqema seta varivarave. Haaru Kotiva mwaa mwatara utu toraqaatairo mwitaa hi muarava sia qovara hurave. Naatiaravata sia mwitaa hiani muarava qaiqaavata qovara hianarove.

²⁰ Mwi entara muahaa enta vahiratavauma esaa nraase qoravano taiqa vivaro sia kuaiqavantovata qaqi varianarove. So Kotiva nai saama tai nraase qorasara rieqaroma mwi entara vara qiquqama saanarove.

²¹ Mwi entaraqaa iniara mesaiaa vaiti Kotiva titai vaitiva mwainima variso, mwinima variso, tivera, sia mwisa quara quqaave tiate. Mwi entaraqaa vaiti mwovano qovarama viro unra tiqaro, Ne mesaiaa vaitivanove, tiraro mwo vaitivano tiqaro, Ne Kotira qua qoqamase varu vaitivave, tianarove. Mwisa mwitaa tivaqi viqata airi unra vaitivano qovarama vivarave.

²² Mwisa qovarama vita unra saiqa varaqi viqata Kotiva nai saama tai nraase qorasa mwisa tirinravu quara quqaave tiqata api aara vuate tita, nrora saiqa varaqi vivarave.

²³ Mwi quara rieqatama mwi entaraqaa né rauriqata variate. Né sia mwi vaitisa quara quqaave tiate tina, ne mwaa entaraqaa variqana naatiara qovarama vuani inraisarara ini tiva ni varuqo, tiro.

Jesusiva nai qaiqaa mwata mwaini tuvuanirara tura

(Matiu 24:29-31; Ruku 21:25-28)

24 Iesusiva mwitaa tiva sero tiqaro,
Naatiara muaara vahiani entava taiqa viraro
mwi entaraqatairo huarivano qipa viraro
toravanovata sia itairaro

25 aahoguravanove, qovoravanove, uto nti uto
nti hiraro naavuni kepusa inraisa vahiariva esaa
qasaa qasaa hianarove. (Ais 13:10; 34:4)

26 Mwi inraisava mwitaa hirata esaa mwata
maata variaa taqe varivaqe ne mwatani
mwatatai nraaqiarava naavusaina tonavuqi
tuvuarita ni taqevavarave. Ne vuruqama taari
inraisava mwoqama sero itero tahuqiro ante
anta hi variraqe ne kepusavano tuvuanirave.

27 Ne tuviqana naavuniaasa vitaarita mwisa
mwatani uto itai itaita Kotiva nai saama tai
nraase qorasa esaa uairama seta vitevarave, tiro.

*Iesusiva qaamuasa voti hurara tura
(Matiu 24:32-35; Ruku 21:29-33)*

28 Iesusiva mwitaa tiva sero tiqaro, Né qaa-
muarara riegatama mwaa quara osara ntapihi
seta riaate. Mwi satariva tava riemwa taiqa sero
vahiro mwiraqaatairo qaraaha turu ntareraro
utisata né mwiraqaa apeqamase taqeta tiqata,
Huari nrora itaani entava qaumaqa iso, tiarave.

29 Mwira votima seta, naatiara qovara hiani
inraisarara tura, né mwiraqaa apeqamase taqeta
niara tiqata, Mwiva tuvuanu entava qaumatoqa
iso, tivarave.

30 Ne quqaama tuqo. Mwaa mwataraqaa vari
nraase qorasa sia taiqa vivaro mwi inraisara mwi
inraisarara tuva qovara hianarove.

31 Naavuvanovata mwatavanovata taiqa viraro
ni quavano qaqiqai vahiqiro vuanarove, tiro.

Sia mwovano ne tuvuanu entara ntapihirave tura

(Matu 24:36-44)

³² Iesusiva mwitaa tiva sero tiqaro, Ne taireve, nara huari vuqaave, tuvuanira? Sia vaiti mwovano mwi entara ntapihirave. Sia naavuniaasavata mwirara ntapihirave. Nenavata mwatani mwatatai nraaqiarava variqana mwi entarara sia ntapihi saurave. Kotiva ni qova mwivaqai mwi entara ntapihirave.

³³ Mwi entava nriranira né sia ntapihiasara tita, né taqe varita rauru seqa tequama variate.

³⁴ Mwi entava nriranirara tirera nara quaqaa ntuva senave tianirave? Mwaa quaraqaa ntuva sena tirerave. Vaiti nroravano niarani virera hiro nai saiqqa vaitinravuara tiqaro, Ne vuarita né mwi saiqara mwi saiqara vare varivaqe ne uro ntantena nrirase, tiva sero mwo saiqqa mwo saiqqa mwisa niro vaiti mwora tiqaro, E qetiana variqara vaivaraara ntaqaihi variante, tiva sero so vurave, tiro.

³⁵ (Iesusiva mwitaa tiva sero nai nraaqiaranravu tiva niro tiqaro), Mwi quara rieqatama nevata taqeqata variate. Taireve mwisa nrora vaitivano niaratairo uro ntantero nriranarove? Enta hirera hianiranive? Enta mwutusaqive? Kokoraaravano nruqua tianiranive? Qataa hireraro toqaqive nriranarove?

³⁶ Mwiva qamwanrama nri ntero taqairata né vaite varivorave.

³⁷ Né mwirara rieqatama ne ininravuaravata esaasaravata mwitaama tina, Né taqe variqata variate tuqo, tiro.

14

Nrora vaitinravuvano Iesusira ruse quara qaiqaa turama

(Matiu 26:1-5; Ruku 22:1-2; Ioni 11:45-53)

¹ Mwo ihi mwo ihi mwi mwatanaasa naavuniaava vesahu natoraravata, sia soto mperetiraravata, rieqata mwi entaraqaa mwi sarara nrora. Mwi entara mwi sarara nreva taara enta qaqi vahuvata Kotira nraavuqi Kotira saiga vara mwate varu vaitisa mwisa vuniasavata, mwaara osara ti varu vaitisavata, mwisa uairama vita Iesusira ntavaaqavuqita uro ruserara uqetase qua tiqata

² mwitaama tita, Tirenravu vesahu nato sarara nraana entaraqaa Iesusira ntavaaqavu saararo nraase qoraqitairo ntaqi inraisava qovara hiasorave, tura.

Nraase mwovano vahavera Iesusira qiataqaa qumwatora

(Matiu 26:6-13; Ioni 12:1-8)

³ Mwi entara Iesusiva Betaanini Saimonira nraavuqi uro varura. Tauraa mwi vaitira uhumakara utuvaro varu vaitira. Iesusiva mwi vaitira nraavuqi uro sara nre varuvaro nraase mwovano vera ntero Iesusira suqema mwatareraro vahavera suqe mwunta vura, nrora munima sora, ori taquqi varero uro taqu hiara kinta sero Iesusira qiataqaa rauru sero qumwatora.

⁴ Mwira qiataqaa rauru sero qumwatovata hini husa nraavu mwiqi varusa mwi nraasera nunurama mwateta nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, Qaqao, naraqamave mwitaama sero vahavera mwira qumina taiqa saiso?

⁵ Mwiva vahavera mwira niro nrora munima 300 kinaa vara sero vehi nraase qora niataarave, tita. Mwitaa tiva seta mwira saara mwi nraasera irora hi varura.

⁶ Mwisa mwira irora hi varuvaro Iesusiva tiqaro, Qaqi saivaro mwi nraaseva variarive. Naraqamave né mwira irora hiavo? Mwiva mwitaa hiqaro ni suqema mataiso.

⁷ Vehi nraase qora mwisa mwo enta mwo enta ini sapata variqi vivarave. Né mwo enta mwisa saahaqa hiataa hirata soma saahaqa hivarave. Neqaima sia ini sapata airi enta varianirave.

⁸ Mwi nraaseva taqaisaro mwi saiqava mwirara soqa hirama varaiso. Ne qaqi variani entaraqaa mwiva nraante vahavera qumateqaroma ni quntama terara tequama hi variso.

⁹ Ne quqaa qua tianira riaate. Naatiara ni qua mwasaasa esaa mwo mwatanaa mwo mwatanaasa tiva niqi viqata mwaa nraaseva mate vahavera mwaa ni qu matai quaravatama tiva nivata rieverave, tiro.

Iutaasiva Iesusira qovarama sareraro veva ntero vura

(Matiu 26:14-16; Ruku 22:3-6)

¹⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro mwira nraaqiara 12 nnavuqitairo mwovano Iutaasi Isikeriotiva mwiqitairo veva ntero Iesusira qovarama saani quara tiva nireraro vuva Kotira nraavuqi Kotira saiga vara mwate varusa mwisa nrora vaitinravu tiva nuvata

¹¹ mwisa mwira quara gamwata seta tiqata, E mwitaa tiarata te quqaaqama seta munima i mwirerave, tuvaro mwiraqaatairo Iutaasiva

Iesusira mwisa sauquqi saani aarara huaa hi varura.

Iesusiva nai nraaqiaranravuvata vesahu nato sarara nrora

(Matiu 26:17-25; Ruku 22:7-14, 21-23; Ioni 13:21-30)

¹² Mpereti sia sotorara nro entanravuva nruvata toharo entaraqaa sipisipi nraati rusu entaraqaa mwira nraaqiaranravuvano Iesusira sapara hita tiqata, Taraqive te uro tequama mwataarara e vesahu nato entarara rieqarama mwi sarara nre-narave? tita.

¹³ Tuvaro Iesusiva nai nraaqiara taaratana titero tiqaro, Nétana Ierusaremi mwatusa nro-raqi vivaro vaiti mwovano nramari taqu saqa varero nrirariva nitana qintorama sairata mwira vataqita vivaro

¹⁴ mwiva nraavuqi vera ntairata nétanavata mwiqi vera nteta nraavu qorara mwitaama tiate, Mwaara ti vari vaitiva iara tiqaro, Ta rumuraqive ne nena nraaqiaranravu sapata vesahu nato sarara nraanirave tiso, tiate.

¹⁵ Nétana mwitaa tivaro mwiva nitana rumu nrora verato vahi rumura taintavata mwiqi tequama taisaro vahiraqi tiva nirata so rumu mwiqi sara tequama taate, tiro.

¹⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwitanasa uro mwatusa nroraqi taqovaro esaa inraisara tu quava avuqavuma sero mwivau vahuvata mwitanasa vesahu nato sarara tequama seta mwatora.

¹⁷ Tequama seta mwatovaro entama vuvaro Iesusiva nai nraaqiara sapata nruva nraavu

18 mwiqi sara nre variro tiqaro, Ne tianira riaate. Iniqitairo mwovano nravutaasa vuqaa ni qovarama saanarove, tiro.

19 Mwitaa tuvaro mwira nraaqiaranravu mwutusavano uqa huvata mwisa kuaiga kuaigavano Iesusira sapara hita tiqata, Niarave tira hiaro? Ne sia mwivave. Ne sia mwivave, tivaqita vita.

20 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiva niro tiqaro, Ini 12 nruvugitairo mwovano nai mpereti vara sero ni vatama sero tanaaqi mwaati ntava sero nre variariva mwi vaitivama ni qovarama saanarove.

21 Ni mwatani mwatatai nraaqiarara mwitaama seta ruserara haaru qara ntuva torave. Mwi quava quqaa mwivauma vahianarove. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama saani vaitirara ne po tuqo. Mwira nrova sia mwira mwata saataara mwira mwata sairave, tiro.

Mperetiaravata uainiaravata tiva tora

(Matiu 26:26-30; Ruku 22:15-20; 1 Korinti 11:23-25)

22 Mwitaa tuvata sara nre varuvaro Iesusiva mpereti vara sero Kotirara sugeve tiva sero, nteqa sero nai nraaqiaranravu niro tiqaro, Mwaa sarara varaate. Mpereti mwaa ni mwavantama iso, tiro.

23 Mwitaa tiva sero mwiva uaini kaapu vara sero Kotirara sugeve tiva sero, viti nuvata esaasa kaapu mwiqitaita nrora.

24 Nreta varuvaro Iesusiva tiqaro, Nramari mwaa ni nraarema iso. Kotiva nraase qora sapata kuaqi uairama viro varireraro qaraaha

qua vatarerarove. Mwi quava kepusaqama vuarive tiro, ni nraarevano mwi quara kepusaqama saanarove. Ni ru saivaro ni nraarevano tuviro airi nraase qora saahaqa hianarove.

²⁵ Ne tianira riaate. Ne mate mwaa entaraqaatana hoqarama sena sia uaini nraraitina, qaqi variqi vina naatiara Kotiva ntaqaihianiraqi variqana mwi entaraqaa qaraaha uaini nraanirave, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa tiva sero nai nraaqiaranravu sapata Kotirara ihi tiva seta veva nteta Oripitaaqiqaa vurama.

Pitaava naatiara tiani quara Iesusiva nai tiva mwura

(Matu 26:31-35; Ruku 22:31-34; Ioni 13:36-38)

²⁷ Mwiravusa mwini varuvaro Iesusiva tiva niro tiqaro, Nenravu ni seta ntugeqaa hita vivarave. Kotira vukuqi qara ntuva to quava quqaa mwivauma vahianarove. Mwitaa tiro:

Sipisipiqa ntaqaihi waitira Kotiva rusairata sipisipi mwisa niariara niariara mwona mwona vivarave, turave. (Sek 13:7)

²⁸ So naatiara ni qaqi vara tivuma sairape variqana ini vuni ne nraante Karirini virerave, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro Pitaava qaqaqo tiro, Esaa mwinravusa i seta aatu ntugema seta vivaqevata neqai ivatama sena mwaini varianirave, tiro.

³⁰ Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne tianira riaane. Mate entaqi kokoraavano sia taara nani nruqua tirara e taaramwo nani niara tiqara, Sia mwira ntapihurave, tinarave, tiro.

³¹ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava kepusaqama sero qaqaqo tiro, Sia iara tiqana, Ne sia ntapihurave, tianirave. Ivatamase ni rusaivaqenavata ne sia mwitaa tianirave, tiro. Pitaava mwitaa tuvata Iesusira nraaqiara hini mwisavata kuaa qua mwiraqai tura.

*Saqava ututora Kesemaniqi Iesusiva vurama
(Matiu 26:36-46; Ruku 22:39-46)*

³² Mwiraqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranravuvata vuva uro saqava ututora mwira nrutu Kesemaniqi nrintero nai nraaqiaranravuara tiqaro, Nénravu mwaana mwatasaa vita varivaqe ne vuturaqi uro Kotiravata qua tiase, tiva sero

³³ Pitaaravata, Ioniravata, Semisiravata, mwiravusaqai vita varero viro.

Mwiravusaqai vita varero vuvaro mwira sia suqe huvaro

³⁴ taaramwo mwinravusara tiqaro, Ni mwutusavano nroraqama sero muaara ntero nriqa viqaro ni rusaa qara hisanama varuqo. Nénravu nivatama seta mwaqaa variqatama vu ntapairi seta viti viri taqe variqata variate, tiro.

³⁵ Mwitaa tiva sero mwiva pataqa vututo viro uro mwataqaa uto ntiro Kotira sapara hiro tiqaro, Mwo aara vahirera, ne sia muaara vahi aararaqaa vuase, tiro.

³⁶ Mwitaa tiva sero mwiva tiqaro, Po siave, kaaqo, e esaa saiqqa so vare variaravave. Ne nriqa vuani nramarira nraani kaapura e mwi kaapura vara qaqaqinani saane. Ne mwitaa tiariravata sia ni mwutusa vahira vataqira vuane. Ena mwutusa vahira vataqira vuane, tiro.

³⁷ Iesusiva mwitaa tiva sero uro ntantero nai nraaqiara taaramwonravu sonani nrima taqovata mwinravusa vuvano tautovata vaite varuvaro mwiva Pitaarara tiqaro, Saimonio, e vaiteve variaro? Naraqamave nénravu nivata pataqa variqata sia vu ntapairi seta viti viri taqe variqata variavo?

³⁸ Iniara mwisa uaqa hi saiqara utuate tiro, Saataaniva ini mwataara hiasora mwirara rieqata taqe varita Kotirara aasara nteqata variate. Ini mwaraquravano mwitaa hiataa hisaro ini mwavantavanoqai sia kepusaqa isata variavo, tiro.

³⁹ Mwitaa tiva sero Iesusiva qaiqaa mwisa mwini sero uro Kotiravata qua tireraro mwiva vaasa tu quara mwi quaraqai qaiqaa tiro tiva taiqa sero

⁴⁰ uro ntantero nrima taqovata mwira nraaqiaranravu vu tautovata qaiqaa vaite varura. Iesusiva nri ntovata mwisa tivita sauriqata Iesusira tiva mwi quava sia vahuvata varuvaro

⁴¹ Iesusiva qaiqaavata uro Kotiravata qua tiva taiqa sero uro ntantero nrima taqovata mwisa qaiqaa vaite varuvaro Iesusiva tiqaro, Qike, nénravu tesa hiqatave vaite variavo? So taqaate. Ni tu vare entava nrima ntaiso. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara ni ntavaaqavugita uro uaqa hi saiqara uti variasa sauquqi tuta sevarave.

⁴² Tivivaqenravu vuare. Ni qovarama saari vaitiva nrima variso, tiro.

*Iutaasiva Iesusira qovarama sora
(Matiu 26:47-56; Ruku 22:47-53; Ioni 18:3-12)*

⁴³ Iesusiva mwi quara ti varuvaro mwira nraaqiara 12 nrauvuqitairo Iutaasiva nrintero. Iutaasiva uro ntovata mwiravata vaiti airivano paipavata, saavuvata, tu vareta vura. Kotira nraavuqi Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa nrora vaitinravuvata, mwaara osara ti varusavata, Iutaa nrora vaitinravuvanovata, mwisa mwi vaitisa titovata mwisa Iutaasira vatama seta nrura.

⁴⁴ Nruvaro Iutaasiva Iesusira qovarama saanirara mwisa tiva niro mwitaama tiro: Ne mwira qua mwanteqana mota saani vaitira mwira mwivave. Né mwira ntavaaqavu seta mwiraqaa sugemase ntaqaihiqi vita uro saate, tiro.

⁴⁵ Iutaasiva mwitaa tiva sero mwisa sapata nrintero mwiva qamwanrama sero Iesusiva varunani nrintero tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, tiva sero mwira mota sero.

⁴⁶ Iutaasiva Iesusira uro mota sovata Iutaasiravata nrusa uro Iesusira ntavaaqavu sovaro

⁴⁷ Iesusira nraaqatairo mwira nraaqiara mwovano paipa nai tuaqitairo veva ntarau sero mwiraqotairo vaiti mwo nraato teqa sovaro uto ntura. Kotira nraavuqi saiqa vare varusa mwisa vuniaa vaiti mwira saiqa vaiti nraato teqa sora.

⁴⁸ Mwitaama sovaro Iesusiva Iutaasiravata nru vaitisara tiqaro, Qike, né kamaniravatama seta ntaqua vaitisa vitarerata nriantema seta ni vitarerata paipavata saavuvata varetave nriavo?

⁴⁹ Ne mwo enta mwo enta Kotira nraavuqi variqana nraase qora qua mwasaasa tiva ni varuqata né mwi entara sia ni ntavaaqavuarave. Kotira vukuqi mwitaa hirara qara ntuva tova

vaiso. Mate mwi quava mwivauma vahianarove, tiro.

⁵⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwisa mwira ntavaaqavu sovata esaa mwira nraaqiaranravuvano mwira seta aatu ntugeqaa hita vivura.

⁵¹ Qaraasa vaiti kuaikuvanoqai mpuruqa koritua rupertova Iesusira vataqiro virera utuvata mwisa mwira taqeta uro mwiravata ntavaaqavu saare tita,

⁵² mpuruqa mwi tuaraqai tu varovaro mwi vaitiva tosavano santero vura.

Iutaa nrora vaiti vuqaa Iesusira uro sora

(Matiu 26:57-68; Ruku 22:54-55, 63-71; Ioni 18:13-14, 19-24)

⁵³ Mwira nraaqiaranravuvano aatu vuvata mwisa Iesusira vita varetu Kotira nraavuqi saiqqa vare varusa mwisa vuniaa vaitivano varuraqi uro sovata Kotira nraavuqaa ntaqaihi varusa esaa hininravu nroraqama vusavata, Iutaa nrora vaitinravuvata, mwaara osara ti varu vaitisavata, mwisa esaa nraavu mwiqi uairama vita varura.

⁵⁴ Iesusira vitaqita uro seta varuvaro Pitaava vutura niarasata viqaro mwisa vataqiro vuva vuniaa vaiti nraavu maata vahunani nrintero vutaqi mwaati ntero mwatusa mwiraqaa ntaqaihi varusa sapata mwatasaa viro variqaro tia taare varura.

⁵⁵ Pitaava mwaata mwini varuvata Kotira nraavuqi saiqqa varosa nronranravuvata, esaa nrora vaiti mwiqi uairama vita varusavata, Iesusiraqaa qua vateta mwira rusaare tita, mwo quara huua huvaro sia vahuvata qumina mwira ruse quarara huua hi varura.

56 Sia qua vahuvata vaiti airivano apiqama seta Iesusiraqaa unra quaqai vateta ti varuvaro mwisa quavano mwo qua mwo qua vahiro, sia kuaa qua vahura.

57 Mwitaa tivaqita vuvata mwo husa Iesusiraqaa unra qua vateta tiqata,

58 Iesusiva mwitaa tisata te riaunarave. Mwiva tiqaro, Ne Kotira nraavu vaitivano niari sauquqo hoqataara ntapairi sena ne taaramwo enta variqana sia sauquqo vareqana qaiqaa nraavu mwira hoqa saanirave, tirave, tita.

59 Mwi vaitisa mwi quaravata tiqata sia ntapihi seta kuaa qua turama.

60 Mwitaa tuvaro Kotira saiqa vara mwate varusa mwisa vuniaa vaitivano mwisa vuqaa tiviro Iesusira sapara hiro tiqaro, Mwisa mwitaama seta iqaa qua vateta ti variavo. E mwo? Mwisa mwi quara iara tiara e nara quave niari tiva ninarave? tiro.

61 Tuvaro Iesusiva sia qua tiraitiro, tirema varuvaro qaiqaa mwiva mwira sapara hiro tiqaro, Quqaave Kotiva i titaaisara e tiri saahaqa hirava mesaiaa vaitivano variaro? Quqaave e Kotira mwaaquvano variaro? Tiri tiva timwirage riaare, tiro.

62 Mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne mwaa mwivave. Né naatiara taqaivaqe ne mwatani mwatatai nraaqiarava nroraqama vina Kotiva kepusavano varianira mwira sauqu tanarani varina tonavuuqi tuvuanirave, tiro.

63 Iesusiva mwitaa tuvaro Kotira saiqa vara mwate varusa vuniaa vaitivano nai tuavaaqa

nrahitu sero tiqaro, Qike, qumina vaiti saatavano mwiraqaa qua vatesa nraarevorave.

⁶⁴ Riaate. Né airivano variavaro mwira Kotira vuqaa variqaro uqa hi quara tiso. Mwira saara né nareve Iesusirara tivarave? Tivaqe riaase, tiro. Mwitaa tuvata mwisa tiqata, Mwira qora saiqavano nritaraiso. Mwira saara mwira rusaar-avaqaima vaiso, tita.

⁶⁵ Mwitaa tiva seta hini husa uro Iesusiraqaa taara vihise mwiraqaataita Iesusiva sia so taqaarive tita, mwira vuqaa mpuruqaqo ruperteta vireraqama seta mwira ntuqutu seta tiqata, Tavave i ntuqutiso? Sia taqaraitira, i ruani vaitira nrtutu tiraqe riaare, tita. Mwitaamaqi vita Iesusira uaqama mwatovata piriponravu-vanovata mwira vita seta sauquqo ntuqutuqita vurama.

Pitaava Iesusirara sia taqau vaitirave tura

(Matiu 26:69-75; Ruku 22:56-62; Ioni 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Nraavuqi Iesusira uaqamaqita vi varuvaro Pitaava mwaatani mwatusaqaa mwatasaa viro varuvaro vuniaa vaiti mwira saiqa nraase mwovano nritareqaro taqovaro

⁶⁷ Pitaava tia taare varuvaro mwira ntapihi sero taqero tiqaro, E Iesusira Nasaretiniaa vaitintiri variaravave, tiro.

⁶⁸ Tuvaro Pitaava qaqao tiro, E nara quave tiaro? E tiana quara ne siama ntapihuqo, tiro. Pitaava mwitaa tiva sero uro qetiana varuvaro kokoraavano nruqua tiro.

⁶⁹ Pitaava mwini varuvaro saiqa nraase mwiva qaiqaa mwira taqero mwini tivita varusara tiqaro, vaiti mwiva mwira nravunaave, tuvaro

⁷⁰ Pitaava qaqaao siavegai, tiro.

Mwitaata tiva sero pataqa varuvata qaiqaa mwini tivita varusa Pitaarara tiqata, Iesusira nraaqiaranravu Kaririniaasa variavara quqaama evata mwiniaavama variaro, tita.

⁷¹ Mwisa mwitaata tuvaro Pitaava sauqu nriqigaa vatero tiqaro, Ne unra tiasera Kotiva soma ni ruanarove. Ne quqaama tuqo. Né ti varia vaitira ne sia mwira taqaurave, tiro.

⁷² Mwitaata tuvaro qamwanrama sero kokoraavano qaiqaa nruqua tuvaro Pitaava mwiraqaatairo Iesusiva tiva mwu quara mwirara riero. Iesusiva Pitaara tiva mwiqaro mwitaama tiro: Mate entaqi kokoraavano sia taara nani nruqua tirara e taaramwo nanima niara tiqara, Ne sia mwira taqaurave tinarave, tu quara mwirara riovaro mwira mwutusavano uqa huvaro Pitaava ntatora.

15

Iesusira Pairaativa hunani vitaqita uro sora

(Matiu 27:1-2, 11-14; Ruku 23:1-5; Ioni 18:18-38)

¹ Mwira qararaara toqaqi Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa nrora vaitinravuvata, Iutaa nrora vaitinravuvata, mwaara osara ti varu vaitisavata, esaa kaanasorinravuvata, mwisa uairama vita variqata mwisa qua ti osarara tiva avuqavuma seta Iesusira seniqotaita

mwira rupa vareta Pairaativa kamanira nrora
vaitivano varuraqi uro sora.

² Uro sovaro Pairaativa Iesusira sapara hiro
tiqaro, Quqaave e Iutaa vuniaa vaitivano vari-
aro? tuvaro Iesusiva tiqaro, E tianara ne mwaa
mwivama iso, tiro.

³ Mwitaa tuvata Kotira saiqa vara mwate varu
vaitisa mwisa nrora vaitinravuvano mwo qua
mwo qua saara Iesusira irora hi varuvaro

⁴ Pairaativa mwisa qua riegaro qaiqaa Iesusira
sapara hiro tiqaro, E siave mwira hiniqama niari-
ara tinarave? Mwisa airi qua saara i irora hi
variavo, tiro.

⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa sia qua
tiraitiro, kepusaqama sero varuvaro Pairaativa
airi nraato ti varura.

Iesusira satariqaa rutaate tura

*(Matiu 27:15-26; Ruku 23:13-25; Ioni 18:39-
19:16)*

⁶ Mwo ihi mwo ihi vesahu nato sarara nro en-
taraqaa kamanira vuniaa vaitivano nraase qora
qamwata natareraro karavu vaiti mwo avantu
sero titovaro mwaatani vura. Nraase qoravano
mwi vaitira avantu tiva taane tuvaro mwi vaitira
avantu nate varura.

⁷ Mwi entara vaiti mwonravuvano kamaniravata
ntaqura saara karavuqi varuvaro mwi vaitin-
ravusaqitairo mwovano mwira nrtu Varavaa-
siva mwiva vaiti rusora saara karavuqi varura.

⁸ So mwi entaraqaa nraase qoravano uairama
vita variqata karavu vaiti avantu saanira
mwirara riegata uairama vita varuvaro

⁹ Pairaativa mwisa sapara hiro tiqaro, Ne karavuqitaina ta waitirave avantu nataanirave? Iutaa mwatanaa vuniaa vaiti mwirave ne avantu nataanirave? Né tiva mivaqe riaase, tiro.

¹⁰ Pairaativa ntapihi sovata nrora waitinravuvano Iesusiva nroraqama vuasorave tita, Iesusira irorama mwateta mwisa mwira vitaqita uro Pairaatira sauquqi tuta sora.

¹¹ Pairaatiya karavu vaiti tarave avantu nataanirave tiva sero, nraase qora sapara huvata Kotira saiqqa vara mwate varu waitisa mwisa nrora waitinravuvano uro nraase qora vutaqaa variqata kepusa qua mwisa tiva nita tiqata, Sia Iesusira avantu tiva taane. Varavaasira avantu tiva taane tiate, tita.

¹² Mwi nraase qorasa vusu tuvata mwisa Varavaasira avantu tiva taane tuvaro Pairaativa qaiqaa nraase qora sapara hiro tiqaro, Né Iesusira tiqatama, Iutaa vuniaa waitivanove, tiarave. Ne mwi waitira nataave hianirave? tiro.

¹³ Mwitaa tuvata mwisa aasara nteta tiqata, Mwira satariqaa rutaate, tita.

¹⁴ Mwitaa tuvaro Pairaativa qaiqaa mwisa sapara hiro tiqaro, Mwiva nara uqa hi saiqara utu saisatave mwitaa tiavo? tuvata mwisa qaqiqai paatita aasara nteta tiqata, Mwira satariqaa rutaate, tita.

¹⁵ Mwisa mwitaa tuvaro Pairaativa nraase qora qamwata natareraro Varavaasira avantu natero mwiraqaatairo nai ntaqu waitisara Iesusira saavuqo ntuqutuate tuvata mwisa mwira saavuqo ntuqutu sovaro mwiraqaatairo mwira satariqaa rutaate tiro, Pairaativa Iesusira nai ntaqu waitisa sauquqi tuta sora.

Ntaqu vaitisa Iesusirara raivuvuma mwateta mwira ntuqutura

(Matiu 27:27-31; Ioni 191-12:2-3)

¹⁶ Pairaativa nai ntaqu vaitisa sauquqi Iesusira tuta sovata mwisa mwira vitaqita uro kamanira nraavuqi seta mwisa niari hena ntaqu vaitisa esaa nraarama uairama seta

¹⁷ mwira vireraqa hiqata vuniaa vaiti mpuruqa nraare mpuruqa rupa mwateta mwiraqaataita kauvera vara seta qiata vaiti tave voti hura ququrama seta Iesusira qiataqaa qumwa tora.

¹⁸ Mwitaama seta niari sauqu vuasaaraqaa vateqata kumwaari mwitaa tita tiqata, Iutaa vuniaa vaitio, variqarave? tita.

¹⁹ Mwitaa tiva seta mwisa saavuqotaita mwira qiata ntukavu seta, mwiraqaa taara vihi seta, mwira vuqaa tori sauru ravi variqata qaqi vireraqama seta mwira qamwata mwateqata varura.

²⁰ Mwitaamaqi viqata vireraqamase raima mwateta mwiraqaataita mwisa nraare mpuruqa rupa mwatora avantu seta nai tuavaaqa utu mwateta mwira satariqaa niri ruseta hiritarerata Iesusira vita vareta vurama.

Iesusira satariqaa niri ru seta hiritora

(Matiu 27:32-44; Ruku 23:26-43; Ioni 191-12:17-27)

²¹ Ntaqu vaitinravusa Iesusira satariqaa niri ru seta hiritare tita, mwira vita vareta mwatusa mwaqani aaraqaa vi varuvaro vaiti mwovano mwira nrutu Saimoniva mwatusa nroraqi virera huvata mwisa mwira antuase kepusaqama seta tiqata, Iesusira ru seta hirite satarira vara quqira

uro vataane, tuvaro Saimoniva vara quqiro uro mwatora. Saimoniva mwata Sairininiava mwiva Arekisantaasa Rupusa qova varura.

²² Mwisa Iesusira vitaqita uro qumina mwata Korokotaave tunani sora. *Korokotaa* mwaa quaraqitai tirera, *Qiata Mwusaariqaave*, tunani Iesusira uro sora.

²³ Uro seta uaini mwiqi ukavu inraisara tugataase vato nramarira mwira mwirera huvaro Iesusiva sia nrero.

²⁴ Sia nrovata mwisa mwira satariqaa niriqotai ruseta mwira tuavaaqa vara seta tasa tasave so varevarave tiva seta, kaati ruantema seta ori tuto seqata mwira tuavaaqa tusama seta varora.

²⁵ Toqaqi huarivano nrero virisataqaa huvata Iesusira satariqaa rutora.

²⁶ Mwira satariqaa ruteta Iesusira qiatani qua mwo, mwira ko tiva mwato quara qara ntuva teta satariqaa rutora. Mwi quava mwitaama tiro:

IUTAA VUNIAA VAITIVE, tiro.

Mwi qarava mwitaama sero vahura.

²⁷ Mwisa Iesusira satariqaa ruteta Iesusira vatama seta vaiti taaratana rutora. Mwitanaasa muara vare varutanasa varuvata mwo Iesusira sauqu tanarani niri ruteta mwo Iesusira sauqu saanaaqani niri rutora.

²⁸ [Iesusira vatama seta mwitaama rutorara tiro, Kotira vukuqi qua mwo qara ntuva tova mwivau vahura. Mwitaama tiro: Mwiva uqa hi vaitisa vatama sero varianarove, tura.]

²⁹ Mwitaamase rutovata nraase qoravano vitare nritare hiqata viri taqeta niari mwauru miqi seqata Iesusirara uqa hu quara tiva mwateta tiqata, Qike, e tiqarama, Kotira nraavu

ntapairi senama taaramwo entaqaa saiqa vareqanama qaiqaa hoqa taiqa saanirave, tiaravave?

³⁰ So ena saahaqa hiane. E satariqaataira miavi ntaane, tita.

³¹ Mwisa mwitaa ti varuvata mwisa tuntema seta Kotira saiqa vara mwate varusa mwisa nrora vaitinravuvata, mwaara osara ti varu vaitisavata, mwisa Iesusirara raima mwateta tiqata, Mwiva mwosaqai saahaqa hi variva siama so nai saahaqa hirove.

³² Mwiva Kotiva titai vaitiva mesaiiaa vaitivanove, Isareri vuniaa vaitivanove, tiavata ri-aunarave. Sai te variqata taqaararo mwiva satariqaatairo miavi ntero tuvirera, te mwirara quqaave tiare, tita.

Mwisa mwitaa tuvata mwisa nraantanteta muara vaititana Iesusira vatama seta rutotanasa, mwitanasavata mwira uaqqa hu quara tiva mwate varura.

Iesusiva qutu vura

(*Matiu 27:45-56; Ruku 23:44-49; Ioni 191-12:28-30*)

³³ Mwitaa huvaro ihara mwutusa tavaara esaa mwi mwataraqaa entama tero vahiqi vuvaro huarivano vitira tavaarana tuvi vuvaro qaiqaa ntuvaahama vura.

³⁴ Qaiqaa ntuvaahama vuvaro Iesusiva nai quaqitairo aasara ntero tiqaro, *Eroi, Eroi, rama sapak-itani*—Kotio, Kotio, naraqamave ni qaqira sera hiarao? tiro.

³⁵ Iesusiva mwitaa tuvata mwo husa mwini tivita varusa mwira qua rieta tiqata, Mwiva Iraisara tiri haivaqara nraaraiso, tuvaro

³⁶ mwovano santero ukavu uainira saqa sero saavu kati sero mwiraqaa huairi sero viri Iesusira nrona vatero tiqaro, Sai variqata taqaararo Iraisava mwira saahaqa hireraro tuvuanira taqaare, tiro.

³⁷ Mwitaa tuvaro Iesusiva nroraqama sero aasara ntava sero qutu vura.

³⁸ Iesusiva qutu vuvaro Ierusaremini Kotira nraavuqi taakusa voti hura mpuruqa nrora hir-itova viritairo vutaqaa nrahituqi ro tuviro miani uto sora.

³⁹ Ntaqu vaitisa vuniaava Iesusira ruto satarira nraaqani varuva taqovaro Iesusiva nroraqama sero aasara ntava sero qutu vuvaro mwiva tiqaro, Qike, quqaama vaiti mwaava Kotira mwaqu variva qutu viso, tiro.

⁴⁰ Iesusiva qutu vuvata nraase mwonravuvano niarasata variqata taqe varura. Mwinravusaqitairo hininravu nrutu vahireraro. Mariaava Makataraniaava mwo, Mariaava Semisiva naatiaraa vaiti mwiravata Iosisiravata nrova mwo, Saromeva mwo, mwisa mwini varura.

⁴¹ Nraase mwinravusa Iesusiva Karirini nruo entara mwira vataqita nrueqata mwira saiqa saahaqama mwato nraasenravusa varuvata nraase mwonravuvata mwini varura. Mwisa Iesusiravata seta nrusa Ierusaremini varura.

Iesusira quntama tora

(Matiu 27:57-61; Ruku 23:50-55; Ioni 191-12:38-42)

⁴²⁻⁴³ Entama virera huvaro Sosepiva Arimatiani-aava nri ntoro. Mwi vaitiva vaiti suqeva kaanasorivano variqaro Kotiva ntaqaihiani entava nri-anirara taqeqaro mwira vesa varuva nri ntero,

hura Iutaa mwaara enta vahianirara riero sia aatu hiraitiro, uro Pairaatirara Iesusira mwavantara sapara hiro tiqaro, Mwira miraqe varaqina uro quntaase, tiro.

⁴⁴ Mwitaa tuvaro Pairaativa Iesusiva gamwan-rama qutu vurara airi nraato tiro ntaqu vaitira mwo nraarama sero sapara huvaro mwi vaitiva tiqaro,

⁴⁵ So quqaama qutu viso, tuvaro Pairaativa Sosepirara tiqaro, Soma mwira mwavanta varaqira uro quntama tenarave, tiro.

⁴⁶ Mwitaa tuvaro Sosepiva eqarori mpuruqa soqaama sero Iesusira mwavanta satariqaatairo itu sero eqarori mpuruqa mwiraqotairo qapuqama sero uro vaiti quntarera ori vaurutoraqi vera vatero ori nrora mwo raaqutaqiro uro mwira nrona tita tora.

⁴⁷ Mariaava Makataraniaavavata, Mariaava Iosisira nrovavata, taqe varuvata Iesusira oriqi vera vatora.

16

Iesusiva qutu vuraqitairo tivura

(Matiu 28:1-8; Ruku 24:1-12; Ioni 20:1-10)

¹ Saarareqa Iutaavano mwaara tu entava taiqovata Mariaava Makataraniaa nraasevanovata, mwira gamwava Semisira nrovavata, Saromevavata, mwi nraasenravusa munima seta sugema sero mwunta vu inraisara vareta Iesusira mwavantaqaa qumwatarerata vura.

² Saante toqaqi huarivano mate nrintoraqi mwinravusa Iesusira quntama toraqiara vura.

³ Aarani viqata mwinravusa nai sapara hi nai sapara hi tiqata, Te mwini uro ntaararo tavave ori nrora qetiana titataara vara saanarove. Ori mwira nrora nrusi ntava taarave, tita.

⁴ Mwitaa tiva seta mwinravusa nri nteta taqovaro ori nrora mwira nrusi raaqu sovaro qaqi-nani vahura.

⁵ Orivano mwitaama vahuvata taqeta mwinravusa oriqi vera nteta taqovaro vaiti mwo qaraaha vaitivano eqarori tuavaaqa ututo vaitiva mwiqi hini saataaqi mwatasaa viro varura. Mwiva mwiqi varuvata mwira taqeta aatu hvararo

⁶ mwiva mwisara tiqaro, Sia aatu hiate. Iesusira Nasaretiniaara satarigaa rutaa vaitira, nénravu mwirarave huua hi variavo? Mwiva sia mwaaqi variso. Mwiva qaqima tiviso. Nénravu mwaini taqaate. Mwaaqi mwira vataaraqi siama variso.

⁷ So mwaa quara vareta uro mwira nraaqiaranravuvata, Pitaaravata, tiva niate. Mwitaama tiva niate: Mwiva nraante ini vuni Karirinima viso. Nénravuvata mwini vita uro mwira tagevarave. Tauraa qaqi variqaro mwirara ini tiva nura mate mwivauma vaiso. Mwi quara tiva niate, tiro.

⁸ Mwiva mwitaa tuvata aatu hiqatara tita, mwinravusa Iesusira quntama toraqitaita veva nteta santama teta aarana viqata sia mwosavata tiva ninraitita, vura.

*Iesusiva Mariaara Makataraniaara vuqaa qovarama vura
(Ioni 20:11-18)*

⁹ [Iesusiva Saante toqaqi qutu vuraqitairo tiviro vuni mwiva Mariaara Makataraniaara vuqaa

nraante qovarama vura. Haaru Iesusiva nraase mwira vutaqitairo vaana 7 nravu titovata nritare vu nraasera vuqaa qovarama vuvaro

¹⁰ Mariaava uro Iesusira nraaqiaranravu tiva nireraro vuva uro taqovata mwisa Iesusirara ntate varura.

¹¹ Ntate varuvaro mwiva mwisa tiva niro tiqaro, Iesusiva qaqima tiviro variso. Ne nena vuqotaina mwira taqauqo, tuvata mwisa sia mwira quara quqaave tura.

Iesusiva nai nraaqiara mwotana vuqaa qovarama vura

(Ruku 24:13-35)

¹² Mwi entara Iesusiva mwo qarama mwo qarama sero nai nraaqiara taaratana vuqaa qovarama vura.

¹³ Mwitansasa aaraqaa vi varuvaro Iesusiva qovarama vuvata mwisa mwira taqeta uro ntanteta nrima hini mwisa tiva nuvata mwisa sia mwitanasa quara quqaave tura.

Iesusiva nai nraaqiara 11 nravu vuqaa qovarama vura

(Matiu 28:16-20; Ruku 24:36-49; Ioni 20:19-23)

¹⁴ So naatiara esaara Iesusira nraaqiara 11 nravuvano sara nre varuvaro Iesusiva mwisa vuqaa qovarama vura. Iesusiva qaqi tiviro varuvata mwo husa mwira taqeta uro Iesusira nraaqiaranravu tiva nuvata mwisa mwi quarara unra quave tiva seta varuvarora tiro, Iesusiva niari vuqaa qovarama viro mwira saara mwisa irora hiro tiqaro, Né mwi quarara quqaave tiataara vaisatama né kepusaqama seta variqata sia quqaave tiavo, tiro.

¹⁵ Mwitaa tiva sero mwisa tiva niro tiqaro, Né esaa mwata maata nrueqata esaa nraase qora suqe qua mwaa tiva niate.

¹⁶ Tiva nivaro ni quara quqaave tiva sero, nramari varaani waitira, mwirama Kotiva so vi-taanarove. Ni quara sia quqaave tiani waitira Kotiva sia mwira vitaraitiro, mwiraqaa qua vataa-narove.

¹⁷ Ni quara quqaave tisa, mwisama nrora saiqa mwataa hianira so varevarave. Mwisani nru-tu nteqatama vaana titaivata vivarave. Mwisamwo mwatanaa mwo mwatanaa quavata so tivarave.

¹⁸ Mwisamquaiha tu varaivaro mwi inraisava sia mwisa ruanarove. Mwisamtuhi nramari nraivaro tuhi nramarivano sia mwisa ruanarove. Mwisamnrifa visaqaa sauqu vataivata mwisa sugema vivarave, tiro. Turama.

*Kotiva Iesusira vitovaro naavuni vura
(Ruku 24:50-53; Saiqa Varora 1:9-11)*

¹⁹ Nroravano Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata qua tiva ni taiqa sovaro Kotiva mwira naavuni vitero vuvaro mwiva mwini nroraqama viro Kotira sauqu tanarani mwatasaa virera vurama.

²⁰ Iesusiva naavuni vuvata mwira nraaqiaranravuvano mwata maata vahuntema nrueqata Iesusirara tiva ni varuvaro nroravano Iesusiva mwisa saahaqa hi varuvaro mwisa saiqavano kepusaqama viro nritarero vahuvatara tita, nraase qoravano taqovaro mwisa quavano quqaa quaqai vahura.]

Aatasara Ioni + Maaki
John and Mark in the Aatasara dialect of the South
Tairora language of Papua New Guinea
Buk Jon na Buk Mak long tokples Omwunra Toqura
(Aatasara) long Niugini

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Omwunra Toqura (South Tairora)

Dialect: Aatasara

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

 You include the above copyright and source information.

 You do not sell this work for a profit.

 You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-02-27

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

21406cdc-0a59-5163-a454-960414f5aa39